

inquit respectu rationalis habet quādam rebellio-
nem que ex peccato originali in homine tradu-
citur. et quoniam non puerunt ad cognitionem
originalis peccati nec lapsus hominis. ideo non
utitur hoc nomine sicut sacra scriptura.

Distinctio xxv.

Item vero ad propositum redeamus
et supra egit Magister de
libero arbitrio in comparatione ad alias
potentias. **N**on vero agit de libero arbitrio.
Sed de potentia arbitrii in se. In
prima determinat quid sit liberum arbitrium in se
in generali. In secunda vero determinat de li-
bertate arbitrii secundum diuersas eius statum in speciali. ibi
Ex predictis perspicuum est. **P**rima pars habet
duas particulas. In prima dicitur potest liberum arbitrium
assignationem. In secunda ad predictam assignationem
explicationem quādam mouet dubitationem. ibi
Et quidam secundum predictam assignationem. **P**rima pars
habet duas. In prima determinat quid sit liberum arbitrium. In
secunda vero ex illa diffinitione elicit quod liberum arbitrium non
est presentium nec preteritorum. sed futurorum. et horum non
quorundam. sed futurorum contingentium. ibi **H**oc au-
tem signum est quod liberum arbitrium. **S**i secundum sciam partem habet
duas. In prima mouet dubitationem. In secunda
vero determinat. ibi **S**ed aliter accipit liberum arbitrium.

Intelligentia huius partis incidit hec
questio. Quid sit liberum arbitrium secundum rationem.
Et quoniam est quod dicitur et natura cognos-
cit in assignando uentitiam et diuersas ipsius ad uo-
luntatem et rationem. ideo de ipso querendum est in opatione
ad rationem et uoluntatem. **A**d huius autem opationis
dilatationem circa sex contingit dubitare et que-
rere. **P**rimo. non quoniam. **U**trum liberum arbitrium sit in solis ha-
bitibus rationis et uoluntatis. **S**ecundo dato quod sic. quod
ritur. **U**trum sit potentia distincta a ratione et uolu-
tate aut non. **T**ertio dato quod non. queritur
Utrum complectatur sit rationem et uoluntatem. **Q**uarto
dato quod sic. queritur. **U**trum complectatur illas duas
potentias per modum potentie. an per modum habitus.
Quinto dato quod per modum habitus. queritur. **U**trum
habet ille addat aliquid per eentiam rationi et uolunta-
ti. **S**exto et ultimo queritur per quam illarum
duarum potentiarum principalis insit alicui libertas

arbitrii. **U**trum uidelicet per rationem an secundum uoluntatem.
Quia primum sic proceditur et queritur
Utrum liberum arbitrium sit in solis habitibus
rationem. an etiam sit in animalibus brutis.
Et quod sit in animalibus brutis uidetur.
Illa potentia libera dicitur esse cuius est eligere bo-
num et fugere malum. sed hac potentia uidetur
esse in brutis. sicut patet in oue que fugit lupum et
quod sit pastor. ergo. **I**tem illa potentia liber-
tatem habet que potens est in opposita. sed in
brutis animalibus est potentia ad faciendum opposi-
ta. quia prius ostendit benignitatem. mox ferocita-
tem. mox uadit. mox uenit. ergo talia animalia
a libertate arbitrii non sunt aliena. **I**tem illa
potentia est libera que est diuersa sui actus. hec au-
tem est que potest seipsam in suo actu frenare et
conspicere. sed talis potentia reperitur in brutis
animalibus. quod patet. quia ab his que appetunt
per disciplinam conspiciuntur. sicut planum est in ani-
malibus domesticis et domesticis. ergo. **I**tem
illa potentia libertatem habet et mouendo cuius mo-
tus incipit a principio in se. **H**ic. non. motus est po-
tentie perfecte in mouendo. sed etiam in animalibus bru-
tis a principio intrinseco incipit. ergo. **I**tem
illa potentia libera est precipue cuius est gerere
prudenter non solum circa presentia. sed etiam cir-
ca futura. sed talis est in brutis animalibus. sicut
patet in formicis et aliis animalibus irrationalibus.
ergo. **I**tem illa potentia magis precipue lib-
ertatem que non potest redigi in seruitutem quod que
potest. sed homines in seruitutem rediguntur. sed quidam
sunt animalia bruta que nequeque domari possunt
sicut dracones et leones. ergo uidetur quod talia
maxime habeant arbitrii libertatem. **S**ed contra.
Liberum arbitrium. sic diffinitur ab Aug. Liberum arbi-
trium est facultas rationis et uoluntatis. sicut habitus
est distinctus. **P**rocedit. sed in nullo est facultas ra-
tionis in quo non sit ratio. et hoc est in solis rationalibus
ergo et liberum arbitrium. **I**tem. **O**mnis quod habet liberum arbitrium. est
laudabile et uitupabile. sed sola rationalia sunt
digna laude et uitupio. pena et premio. ergo
et. **I**tem. **O**mnis quod habet liberum arbitrium. natus est consiliari
et deliberari. hoc autem solum est rationalis. ergo. **I**tem. **L**iberum
arbitrium. est nobilissimum quod sit in homine. ergo si
liberum arbitrium. inueniret in brutis. nobilissimum quod est
in homine reperiret in eis. ergo eque nobilia essent
bruta animalia sicut sunt rationalia. quod si hoc est in-
conueniens. patet. **R**esponso. **D**icendum quod

absq; dubio libez ar. spitur in solis substan-
tiis rōnālibus. Et rō huius sumit tū ex pte
libertatis, tū ex pte arbitratōis. Ex pte li-
bertatis. Libertas eim oppōitur seruituti.
Unde illa sola potētia dicitur libera q̄ dominiū
habet plenū tam respectu obiecti q̄ respectu
act⁹ pprii. Illa autē potētia dominiū habet
ex libertate respectu obiecti que nō ē arta-
ta ad aliq̄d genus appetibile, sed nata ē oīa
appetibilia appetere. et omne fugibile spue-
re. **Tria** autem sunt que sunt in appetitib⁹
et quorū opposita sunt in fugis, uidelz bonū;
ōferēs et delectabile. et nomie boni ibi itelli-
guntur honestū. Cū autē bonū ōferēs et delec-
tabile nata sint appeti ab irrōnālib⁹, bonum
honestū a solis rōnālib⁹ pōt appeti. et ideo
in eis solū spitur v̄tus que non ē ad aliq̄d
genus appetibilis artata, ac p hoc habens li-
bertatē respectu obiecti. In eis etiā solū re-
peritur potētia habēs libertatē respectu ac-
tus pprii. Nam uolūtas in rōnālib⁹ nō solū
ōpescit manū exteriorē uel pedē, sed etiā cō-
pescit seipam et r̄renans incipit odire frequē-
ter quod prius diligebat, et hoc ex suis īm-
perio et dominio. In brutis autē aīalibus et
si aliquo modo sit spire dominiū respectu
actus exterioris, quia bene r̄renatur aliq̄n
sicut patz i aīalibus domesticis. respectu tñ
actus pprii interioris, uidelz appetit⁹, domi-
niū non est. Unde si aliq̄d amat nō possūt
illud nō amare, licz a psecutione alicuius rei
amate arceant timore alicui⁹ passiois inflicte.
Et ideo dicit **Damas.** q̄ magis aguntur q̄s
agant, ac p hoc cū non possint actū pprium
r̄primere, respectu act⁹ pprii nō habent li-
bertatē, nec etiā respectu obiecti. et ideo de-
ficiēte in eis libertate, li. ar. nō possunt pti-
cipare. **Similr** etiā rō ex pte arbitratio-
nis. Arbitriū eim idē ē q̄ iudiciū, ad cū nu-
tum cetere v̄tutes mouētur et obediūt. In-
dicare aut ill⁹ ē fm rōem pletā, cuius ē dis-
cernere iter iustū et iniustū, et iter pprium et
alienū. Nulla aut potētia nouit qd iustum
et qd iniustū, nisi illa sola q̄ ē p̄iceps rōis et na-
ta ē cognoscere sumas iustitiā, a qua ē regla
ois iuris. **Hec** aut sola ē in ea substantia q̄
ē ad imaginē dei, qualis ē tñ potētia rōnāl.
Nulla, n. substantia discernit qd ppriū et qd
alienū nisi cognoscat seipaz et actū suū ppriū

sed nūq; aliqua potētia seipaz cognoscat, uel
sup seipam r̄flectit q̄ sit alligata materie.
Si ergo oēs potentie sunt alligatę materie
et substantie corporali pter solā rōnalem, sola
illa ē que pōt se sup seipam r̄flectere, et ideo
īpa sola ē in qua ē plenū iudiciū et arbitriū i
discernēdo qd iustū et qd iniustū, qd ppriū et
qd alienū. **Taz** ergo rōne libertatis q̄s rōe
arbitratōis libez ar. in solis substantiis rōna-
libus spitur. Et cōcedēde sunt rōnes q̄ hoc
ostendūt. **Ad** rōnes uero i oppositū pla-
na ē r̄sio p iam dicta. **Ad** illud, n. quod
obicit p̄rio, q̄ bruta p̄eligūt bonū malo. **Di-**
cendū q̄, uex ē de bono ōferētī et ōlectabili,
sed nō ē uex de bono honesto respectu cui⁹
pprie libez ar. cōsistit. **Ad** illō s̄tr quod
obicit q̄ bruta possūt ad opposita moueri.
patz r̄sio q̄, nō possunt moueri i oīa oppo-
sita, sed solū in illa q̄ sunt īfra dignitatē libe-
ri ar. **Ad** illō qd obicit q̄ bruta domināt
actibus suis q̄a possunt r̄primere. **Dicēdū**
q̄, nō dominant actib⁹ interiorib⁹ l̄z dominē-
tur exteriorib⁹, et si r̄primatur ab actu nō tñ
r̄trahitur ab appetitu. **Vel** aliter dici pōt
q̄, et si etiā retrahatur ab actu suo, non tñ
hoc est p dominiū ppriū, hoc eim ē ex ima-
gie mali exterioris, qd adeo extēret ut ma-
gis r̄trahat q̄s appetitus attrahat. **Et** ideo
sicut in appetēdo et psequēdo magis agunt
q̄s agant, sic etiā in abstīnendo uel se r̄tra-
hendo magis r̄primunt q̄s se r̄primāt. **Et**
p hoc patz r̄sio ad aliud quod obicit q̄, p̄-
cipiū motus ē ab intrinseco in brutis anima-
libus. **Dici** eim potest q̄, et si p̄cipiū mo-
tus exterioris pcedat ab intrinseco, tamen
appetitus interior potius habet ortū ab ex-
teriori appetibili q̄s ex imperio appetitiue
uirtutis. ideo non quicūq; motus ab intrin-
seco facit potētiam liberam, sed ille motus
quo mens motiua mouet seipam. **Volūtas**
eim et libez arbitriū ut dicit **Anselmus** est
libez ar. seipm mouens. **Ad** illud quod
obicitur q̄, li. ar. est puidere. **Dicendū** q̄,
puidētia quedam puenit ex actu delibera-
tionis et p̄cognitionis, quedam puenit ex
instinctu naturali. **prima** est libertatis arbi-
trarie et reperitur in solis rōnālibus. **Scda**
uero est naturalis sagacitatis et industrie. **Na-**
tura eim prudentissima est, et hec reperitur in

bruta aialibus. et talis non ponit libere ar.

Ad illud quod obicitur quod quedam aialia bruta domari non possunt. Dicendum quod aliquod animal non posset redigi in servitutem hoc potest esse dupliciter. Aut ratione voluntarie libertatis. aut ratione naturalis ferocitatis. Primum impossibile est hominem redigi in servitutem. Quis enim aliquis possit aliquem compellere quantum ad actum exteriorum. quantum tamen ad interiorum velle nemo potest alterum compellere. sicut patebit infra. Secundo modo bestie alique sunt idomabiles nec possunt redigi in servitutem. quia tanta est earum ferocitas et impetus ad ea que feritatis sunt. ut non possint assuefieri ad ea que sunt levitatis. et ideo ratio illa non cogit.

Secundo queritur Utrum liberum arbitrium sit potentia distincta contra rationem et voluntatem. Et quod sic videtur. Bernardus de li. ar. loquens de potentia liberi ar. Quid simile eternitati quod non sit eternitas. si ergo eternitas non respicit rationem nec voluntatem. videtur quod liberum arbitrium sit aliqua potentia preter has. Item ratio respondet filio. voluntas spiritus sancti. ergo si in nobis est ponere aliquam potentiam reformandam corridentem patri. est in nobis ponere aliquam potentiam preter rationem et voluntatem que spectat ad reformationem. talis autem non est nisi liberum arbitrium. ergo etc. Item ad productionem operis ista tria sunt necessaria. videlicet posse et scire et velle. ergo si scimus per rationem. volumus per voluntatem. videtur quod in nobis sit ponere tertiam potentiam per quam sumus potentes. hanc autem dicimus li. ar. facultatem. ergo etc. Item cum la. is movetur deorsum ista tria reperiuntur. intentio et appetitus et virtus. Dicimus enim quod lapis intendit deorsum moveri cum natura sit operans per intentionem. appetit etiam deorsum moveri. habet nihilominus virtutem per quam deorsum movetur. ergo videtur quod ista tria sit repere in anima rationali. si ergo rationis est intendere. voluntatis appetere. erit ponere tertiam potentiam cui sit virtualiter agere. hanc autem dicimus arbitrium facultatem. ergo etc. Item iudicans preminet iudicando. et movens preminet mobili. sed liberum arbitrium est liberum de voluntate iudicii.

ergo liberi arbitrii est indicare de voluntate.

Similiter liberi arbitrii est movere omnes vires anime et rationi impare ut discernat. et voluntati ut appetat. ergo videtur quod sit tertia potentia ab istis distincta. Sed contra. Potentie anime rationalis sufficienter dividitur per cognitivas et affectivas. ergo si ratio comprehendit potentias cognitivas et voluntas affectivas. non videtur quod sit convenienter ponere tertiam potentiam ab his differenter. Item actus li. ar. est iudicare. sed de omni eo quod iudicamus. per rationem iudicamus. ergo non videtur quod li. ar. sit potentia a ratione et voluntate distincta. Item alia potentia circumscripta remanente sola voluntate et ratione possumus sentire. quia potest precedere deliberatio per actum rationis et subsequi perceptio per actum voluntatis. si ergo sentire est actus li. ar. videtur quod li. ar. non sit alia potentia a ratione et voluntate. Item li. ar. est movere. Aut ergo movet voluntatem aut non. Si non. ergo non videtur plene liberum. Si movet voluntatem et est alia potentia. ergo voluntas movetur ab alia potentia. ergo non est libera. ergo si voluntas in nobis est maxime libera. videtur etc. Item eadem est potentia cognitiva qua intelligo aliquid et intelligo me intelligere. ergo eadem virtus est et non alia qua volo aliquid et volo me vel le. me velle est li. ar. potentia vero qua volo est illud. sed potentia qua volo est voluntas. ergo liberum arbitrium non est alia potentia a voluntate. **R**esponso. Ad preterea questionis intelligentiam notandum est. quod super hac questione diverse fuerunt doctorum positiones. Quidam eis dicere voluerunt. quod sicut mens dupliciter accipitur. Aliquam coiter. et sic comprehendit memoriam. intelligentiam et voluntatem. Aliquando proprie. et sic distinguitur contra intelligentiam et voluntatem. Sic liberum arbitrium dupliciter accipitur. videlicet coiter. et sic non distinguitur de ratione et voluntate. Et proprie. et sic de ratione et voluntate habet distinguere. et est ipse rationis et voluntatis. et utriusque rationis et movens. cuius actus primus non est discernere vel velle sed reflexus super hec duo. et hec duo movens et regens. ille videlicet quo dicitur quod velle discernere vel velle se velle. et iste actus pambulus est ad rationem et voluntatem. et ista potentia corrumpit patri. pro quod actus eius maxime potens est. et primus est cum non moveatur. sed moveat. Et

ideo a sanctis dicitur facultas siue potestas uoluntatis et rationis. i. potestas facilius mouens uoluntatem et rationem. et consistit in istis tribus quedam ratio imaginis ex parte motus que principaliter per gratiam in uia et per dotes in patria habet formari. Aliis autem aliter uidetur. quod cum ratio et uoluntas sit reflectere se super se. et iste due potentie sufficiant ad omnes actus anime perficiendos. uidelicet ad uidentium. iudicantium et fugiendum et eligendum quod frustra poneret in anima aliqua potentia differens ab istis. Si ergo natura nihil facit frustra. potentie anime rationalis sufficienter diuiduntur per cognituias et affectuias. siue per rationem et uoluntates. Et ideo dicunt quod li. ar. non est potentia ab his duabus potentiis distincta. Quelibet autem harum positionum multum habet probabilitatis et si uelimus utramque earum intelligere. diligenter et pie inueniemus eas ab invicem non discordare. sed ad unius ueritatis maiorem expositionem concurrere. Cum enim dicimus aliquas potentias distinguere ab aliis. hoc est dupliciter. Aut secundum rem. aut secundum rationem. secundum rem. sicut distinguitur intellectus et affectus. secundum rationem. sicut distinguitur ratio ut est cognititia et motiua. i. dictas moueri uel dispones ad motum. Loquendo ergo de distinctione secundum rationem. dici potest li. ar. quoddammodo distinguere a ratione et uoluntate in hoc. scilicet quod li. ar. nouatur in ratione mouentis. uoluntas uero et ratio in ratione moti. hec in ratione impantis. iste due in ratione exequentis. Et ex ista parte per quadam rationem appropriationis inuenitur in anima quedam ratio imaginis. Et per hunc modum intelligitur prior positio et rationes currunt que ad primam partem inducunt. Non enim concludunt distinctiones li. ar. a ratione et uoluntate secundum rem. sed solum secundum rationem et appropriationes. sicut patet discurrenti per singulas. Loquendo autem de distinctione potentiarum secundum rem sic libere arbitrio non dicitur potentia diuersa uel distincta a ratione et uoluntate. pro eo quod potentie anime rationalis sufficienter diuiduntur per cognituiam et motiua. et omnes actus anime per has potentias que sunt cognituias et affectuias sine ratione et uoluntas exerceri possunt. sicut rationes que ad hoc inducunt ostendunt. Cum enim ratio et quod uoluntas sit nata super se reflecti. cum nouo uoluntate ut uolentem aliquid. et uoluntate ut uolentem se uelle. non dico potentia aliam et aliam secundum rem. Ad uens enim et motus in spiritualibus non oportet differre secundum substantiam. quia sicut dicit **Anf.**

Voluntas est instrumentum seipsam mouens. et ratio etiam est uirtus seipsam cognoscens pari ratione. et ideo si aliqua est ibi distinctio. hoc solum est secundum rationes. Et sic patet responsio ad questionem et ad rationes ad utramque partem. Concedo enim quod libere arbitrium secundum rem non dicitur potentiam distinctam a ratione et uoluntate. concedo tamen nihilominus quod aliquas distinctionem habet secundum rationem. ratione cuius dicitur facultas utriusque. Quanta autem sit distinctio melius patebit infra. Ad presens autem tantum dixisse sufficiat quod non est tanta distinctio que faciat ipsum esse aliam potentiam in genere potentie a ratione et uoluntate rationaliter distincta. Et quod obicitur. quod est similis et appropriatur patri et est uirtus a qua est posse. totum illud non ponit nisi solummodo distinctiones quadam secundum quadam appropriationes et quadam rationes. Et hoc patet. quia ipsa ratio includit in se intelligentiam et memoriam. et ita aliquid per quod assimilatur patri. et aliquid per quod assimilatur filio. ipsa uoluntas includit in se irascibile et concupiscibile. et ita potentiam per quam appetit et potentias per quam potest. et ideo non oportet libere arbitrium esse aliquam aliam potentiam preter has. Ad illud quod ultimo obicitur quod iudicans preminet iudicato et mouens motu. Dicendum quod non oportet in spiritualibus loquendo de preminencia que faciat diuersitatem secundum essentiam. Sicut enim sepe dictum est eadem est uis que uult aliquid et que uult se uelle. et que iudicat et que iudicat se iudicare. alioquin esset in infinitum abire. nihilominus tamen sortitur quasi dignius officium dum est in ratione iudicantis quod cum est in ratione iudicati. et cum est in ratione mouentis quod cum est in ratione moti.

Tertio queritur Utrum liberum arbitrium complectatur simul rationes et uoluntates. Et quod sic uidetur. **Aug. de quatuor questionibus.** Cum de libero arbitrio loquimur non de parte anime loquimur. sed de tota. ergo non tantummodo comprehendit cognituiam. imo et affectuias. Item **Damas. Anima li. ar.** appetit. libere iudicat. libere impetu facit. libere disponit. libere uult. libere eligit. sed hec concernunt actus rationis et uoluntatis. ergo. Si tu dicas

hoc eē dictū p obiectū. hoc nūq̄ est. quia ip̄e
idē dicit q̄ in eo iungatē sunt uirtutes cōgnitiue
et uirtutes. Cōplectitur ergo li. ar. et uis
cōgnitiua et uim motiua. ¶ Itē hoc ip̄m ui
detur p diffinitionē li. ar. quā pōit **Bernar.**
de li. ar. qd diffiniēs dicit q̄ li. ar. ē cōsensus
ad uolūtatis i amissibilem libertatē et rōis inde
dinabilem iudiciū. ergo simul cōplectitur rōes et
uolūtate. ¶ Itē p alia diffinitionē **Augus.**
quā **Dag.** posuit diffinitionē pcedēti que tal
est. **Libet.** ar. ē facultas uolūtatis et rōis. sed
facultas uolūtatis et rōis cōprehendit. utraq̄
potentiā. sed li. ar. ē talis facultas. ergo **re.**
¶ Itē hoc ip̄m uidet rōne. quia peccatū et culpa
in solo li. ar. ē. sed aliq̄d peccatū ē in rōe. ut
peccatū infidelitatis. aliq̄d i uolūtate. ergo li.
ar. cōprehendit i se rōem et uolūtate. ¶ Item
grā et v̄tus ē in solo li. ar. sed tres uirtutes
theologicē dicunt eē in rōnali cōp̄isibili et
irascibili. ergo li. ar. oēs illas potētias habet
circūplecti. ¶ Sed 5. **Libet.** ar. nō pōt co
gi. rō aut pōt cogi. ergo li. ar. rōes ip̄as nō
cōprehendit. q̄ aut rō aliq̄d cogat planū est.
q̄ li. ar. nō possit cogi hoc iudicat ip̄s nomē
si eis posset cogi nō eēt libet. ¶ Itē rō est
eorū q̄ sunt a nobis et que nō sunt a nobis.
sed li. ar. solū est respectu eorū q̄ sunt a no
bis. ergo i plus ē rō q̄ li. ar. ergo li. ar. nō
cōprehendit in se rōem. ¶ Item qd nō cōphen
dat uolūtate uidet. uolūtas nostra respectu
aliquorū est immutabilis. sed quicqd li. ar. nō
strum appetit. pmutabiliter appetit. ergo **re.**
¶ Itē uolūtas ē possibilis et impossibilis. sed li.
ar. ē possibilis t̄m. ergo ad plura se extēdit
uolūtas q̄ li. ar. ergo li. ar. nō cōprehendit i se
rōes et uolūtate. ¶ Itē rō et uolūtas sunt di
uerse potētie. sed li. ar. ē una potētia cū ha
beat actū unū. uidet eligere siue cōsentire.
ergo impossibile ē li. ar. i se cōprehendere rōes et
uolūtate. ¶ Item si li. ar. cōprehendit i se rō
nem et uolūtate. aut ergo sicut ptes subiecti
uas. aut sicut ptes integrātes. Si sicut ptes
subiectiuas. ergo tota rō li. ar. saluatur in ra
tione et tota rō in uolūtate. cū ergo alia po
tentia sit rō et alia uolūtas et numerato infe
riori numeratur sup̄ius. uidetur ergo q̄ in
quolibz homie sint duo libera arbitria. quod
māifeste f̄m ē. Si aut sicut ptes integrātes.
¶ Contra. Ex duabus potentiis nūq̄ fit una

tertia potentia maxie cū ille potentie ma
nent distincte. et actus eaz sunt adiuncti ordiati
ita q̄ unus est ante alterū. si ergo rō et uo
lūtas sunt potentie distincte. et actus earum
sunt ordinati adiuncti f̄m prius et posterius.
uidetur q̄ li. ar. ex his integrari nō possit
tanq̄ ex principiis constitutis. et ita uidet
q̄ li. ar. uolūtatem et rōnem nō possit com
prehendere. ¶ R̄sio. Ad p̄dictorū intelli
gentiam est notandū. q̄ li. ar. simul cōpre
hendit et rōnem et uolūtatem. et hoc mani
festat ipsa nominatio. ipsa etiam notificatio.
māifestat etiā sue p̄prietatis inquisitio. No
minatio manifestat. Dicitur eim liberum et
dicitur arbitriū et arbitriū est ipsius rationis.
libertas uero ipsius uolūtatis. ad cuius nutū
et imperiū moueri habent cetera que sunt i
nobis. Et hoc ē qd dicit **Aug.** de q̄nq̄ r̄sio
nibus. **Libet.** ar. dicitur ab arbitratio q̄ a ra
tionali pte quid eligat qd r̄suet ut nomē ac
ceperit. Hoc etiam patet p eius notificati
onem. Dicitur eim esse facultas rōis et uo
lūtatis et rationis siue consensus et uolun
tatis. Postremo illud amplius manifestat
p sue p̄prietatis inquisitionē. **Libet.** eis ar.
siue nominet potentiā siue habitū. nominat ip
sam potentiā ut dominā uel dominium illius
potētie. et hoc planum est ex ip̄so noie liber
tatis. Attendendum autem q̄ dominium ali
cuius. hoc potest esse dupliciter. Aut respec
tu obiecti. aut respectu actus. Dominium
potentie respectu obiecti attenditur in hoc q̄
possit in illud et i amplius. sicut eq̄ quilibz
ferre decem modios dominium habet sup̄ tres
modios ad portandū. quia p̄ualet et cū facili
tate portat. Dominium aut potētie respectu
actus attenditur in hoc q̄ potētia potest eē
in actu et cessare ab actu. f̄m suū imperiū et
f̄m p̄prium motū. Ad hoc aut q̄ aliqua po
tentia hoc dominium habeat. necesse ē q̄ ipsa
possit mouere seip̄as. et q̄ possit se sup̄ actū
suū reflectere. Nihil eis posset se sup̄ actū
suū reflectere. nūq̄ posset illū ifrenare. nisi
posset seip̄as mouere ut posset i illū exire q̄
uellet. Reflectere autē se sup̄ se. hoc est uir
tutis cōgnitiue sublimare a materia. q̄ q̄des est
rō. Mouere autē se hoc ē uirtutis appetitiue
rōes cōsequētis. Ad hoc ergo ut illud domi
nium sit i aia. necesse ē q̄ habeat ratiōem et

uoluntatem. Nam si rōnem tantū habere
 et nō uolūtate p quā moueret. posset se sup
 actū suū rēflectere. sed nō posset se mouere
 uel impare. Si uero appetitū solū habere
 et nō rōnem. posset utiqz mouere et in actum
 exire. sed quia nō posset se super actū suū
 rēflectere. nō posset utiqz rēfrenare. et ita do
 minium nō haberet. Sicut ergo ex cōursu
 pntis duoz hominū rēfultat quedā facultas
 ad portandū unū lapidē quē nō posset fer
 re alter eoz. et sicut ex cōursu patrissamili
 as et matrissamiliā ad disponēdum regimē
 domus rēfultat una potestas. ita q. altera nō
 sufficeret. et sicut ex cōursu pntis manus et
 oculi rēfultat potestas scribēdi ad qd altera
 eaz nō sufficeret. sic ex cōursu rōis et uo
 luntatis rēfultat quedā libertas siue quoddā
 dominiū ad aliquid faciendū et disponendū.
 Et sic patet q. liberum ar. rōnem cōplectit
 et uolūtate. patet etiā q. cū libez ar. sit qdā
 potestas siue quoddā dominiū rēfultas ex cō
 iunctiōe istaz duaz potentiāz. s. rōis et uo
 luntatis qd optime noiatur p hoc q. dicit li.
 ar. non uno nomine. sed cōposito ut nomen
 unū rēdeat rōni et alterz uoluntati. Optime
 etiā diffinitur cū dicitur eē facultas rōis et
 uolūtatis. facultas eim nō tantū nominat
 potētā. imo facilitatē potētē ex qua nō tm
 potēs est. sed etiā p potēs est ad exeundum
 in actū. et ideo facultas dicit potestatem siue
 dominiū qd qdēz dicit eē rōis simul et uolun
 tatis. et non ē unius nisi cōcomitate altera.
 Cōcedēde sunt ergo rōes pbantes q. li. ar.
 rōes rēphendit et uolūtate. Ad rōes uero
 ad oppositū facile ē rēdere. q. enim obici
 q. nō rēphendit totā rōem nec totā uolūta
 tem. Dicendū q. uerz est. sed rēphendit so
 lum ipam potētā cognitiuāz inqptū iuncta est
 affectiue. et affectiua inqptū iuncta est cognitiue.
 Unde dicit affectū deliberatiuū uel delibera
 tiōē uolūtariā. et ppterea quia rō nominat
 ipam potētā cognitiuā ut ordinatā ad affec
 tiuā. et uolūtas ipam affectiua ut regulatā
 et rōinatā a cognitiua. hinc ē q. libez arbi.
 potius dicitur facultas uolūtatis et rōis qz
 intellectus et affectus. Non eim cōphēn
 dit totam cognitiuā sicut due prime rōes of
 tendunt. nec totam affectiua sicut due sequē
 tes. sed aliquid huius et aliquid illius. sicut

ostendunt rōes ad primaz ptem inducte.
 Ad illud quod obicitur q. liberū arbitriū
 est potentia una cum habeat actum unum.
 Dicendū q. qzuis actus liberi arbitrii utpo
 te eligere et consentire unus esse actus uidea
 tur. nihilominus tamen implicat in se diuer
 sos actus. Cōsensu eim dicit concordiam
 aliquid duoz. et ita cōcursum actū ratiōis
 et uolūtatis in unū. Eligere etiam icludit
 in se rationis iudiciū et uolūtatis appetitū.
 et ita quēadmodū rēfentire et eligere et si un
 actus esse uideatur. tamen diuersos actus in
 se icludit. Sic liberum arbitriū et si uideat
 una potentia. tamen diuersas in se potētias
 complectitur. ita q. ex cōcurfu illarum se
 inuicem adiuantū rēfultat in nobis regimē
 potestatis pfecte. Ad illud quod ultimo
 obicitur. Utrū complectatur eas sicut ptes
 integrales aut subiectiuas. Dicendum q.
 non complectitur eas omnino sicut totus in
 tegrum. nec omnino sicut totum uniuersale
 sed sicut totum potentiale quod ptm habet
 naturam totius integri. ptm natura totius
 uniuersalis. Naturam totius integri i boc
 q. in una potentiāz nō potest saluari absqz
 altera. Naturam uero totius uniuersalis
 habet in hoc. quia ex earum cōcurfu ad in
 uicem. quālibet earum denominat. Unde si
 cur duo homines facultatem habent ferendi
 lapidem quem neuter p se habet. et illa fa
 cultate potentia cuiuslibet eorum dicitur eē
 facilis. nec tamen est una sine altera. Sic in
 telligendum in pposito. Et rursus sicut si
 militudo est in duobus similibus ita q. non
 est in uno plus sine altero. et tamen quelibet
 eorum denominatur similis. nec dicuntur eē
 due similitudines. sed una. sic libertas dicit
 esse in rōne. in uoluntate ita q. utraqz illarū
 potentiāz est libera ex cōiunctiōe sui cum
 alia. nec tamen sunt i eis due libertates. sed
 una. sic patent obiecta.

Quarto queritur Utrū liberuz
 arbitrium complectatur rōnem
 et uoluntatem p modum poten
 tię. an p modum habitus. Et
 q. p modum potentię uidetur primo p An
 selmū in libro de libero arbitrio. ubi ait sic.

Libez arbitrius est potestas seruandi rectitu-
dinem. sed potestas est in genere potentie.
ergo **¶** Item Bernardus de libero arbi-
trio. Tolle libez arbitriū ita nō erit qd sal-
uetur. sed saluari nō dicitur nisi substantia
uel potentia uel potentie. ergo libez arbitri-
um uel est nomen substantie uel potentie.
sed nō ē substantie. ergo est potētie. **¶** Itē
in nobis est ponere aliquā potentiā q̄ semp
inclinat ad bonū simpliciter. utpote synde-
resim. aliquā que semp inclinat ad bonum
ut nūc q̄stū est de se. utpote sensualitatē.
ergo ē ponere potentiā medio modo se ha-
bentē. hanc autē dicimus liberū arbitrium.
ergo **¶** Itēz omne quod ē susceptibile
habitus est potentia. sed libez arbitrius est
susceptibile habitus. utpote gratie. ergo est
potētia media. patet p̄ Augustinū qui dicit
q̄ gratia se habet ad libez arbitriū sicut ses-
sor ad equū. **¶** Sed contra. Augustin⁹ in
Ench. Libero arbitrio male utens homo ⁊
se p̄didit ⁊ ipsum. sed nulla potentia peccan-
do p̄ditur. ergo libez arbitriū nō est poten-
tia. **¶** Itēz libez arbitrium sic diffinitur ab
Augustino cuius diffinitio est posita distin-
ctione p̄cedenti. Libez arbitriū est facultas
uolūtatis ⁊ rōnis. sed facultas est illud quo
potentia efficitur facili. ergo cum omne illū
quod reddit potentiā facile ad opus. reddat
eam habilem ⁊ tale sit habitus. uidetur **¶**
Item Libez arbitriū nō ē aliud sicut Ma-
gister dicit in littera ⁊ philo. diffiniūt q̄s libe-
rum iudiciū. sed iudiciū nō ē potētia s̄z ha-
bitus uel actus. ergo **¶** Itēz potētie nō
est potētia nec potētia dicitur eē in potētia.
sed libez arbitriū est facultas rōnis ⁊ uolun-
tatis ⁊ ē in rōne ⁊ uoluntate. ergo nō uidet̄
q̄ sit potētia aliqua ⁊ est potentia uel habi-
tus. ergo **¶** Itēz Ber. de libero arbitrio
Liberū arbitriū est habit⁹ animi liber sui. s̄z
si hec diffinitio recte ē assignata. uidetur q̄
libez arbitriū essentialiter sit habitus. s̄z nō
ut rōnis ⁊ uolūtatis. ergo **¶** Itēz omne
quod habet diminui ⁊ augeri. potius habet
rōnem habitus q̄s potentie. sed libez arbi-
trū ē hui⁹ mōi sicut dicit Magister in littera q̄
maior libertas est in beatis q̄s in cōfirmatis.
ergo **¶** Respōsio. Dicendū q̄ cū que

ritur **U**trū libez arbitriū sit nomē habitus
aut potentie. hoc dupliciter potest queri.
Aut ita q̄ queratur Utrum p̄cise nominet
habitū uel p̄cise nominet potentiā. Et talis
questio parū habz difficultatis. p̄ eo q̄ fere
omnia nomina potentiarū antequā aliquando
accipiūtur p̄ potentis. aliquādo p̄ habitib⁹
aliquādo p̄ actibus. Sicut eim uult philo.
Intellectus uocatur aliquādo potentia intel-
lectiua. aliquādo habitus intelligēdi. aliquā-
do actus. Et Ansel. dicit q̄ uoluntas aliquā-
do dicitur instrumentū. aliquādo affectus.
aliquādo usus. ⁊ ideo hoc in p̄posita questi-
one nō intenditur. Alio modo potest in-
telligi p̄dicta questio ut hic inquiratur cui ui-
delicet primo ⁊ principaliter nomen liberi ar-
bitrii imponit fm q̄ de eo sacri doctores lo-
quuntur. Et ad istam questionē triplex est
modus respondendi fm diuersos. Quidāz
eiz senserūt q̄ liberū arbitriū ē nomē potē-
tie que se habet p̄ modū uniuersalis ad rēz
⁊ uoluntatē. ⁊ comprehendit eas sicut totū uni-
uersale comprehendit ptes. Unde sicut potē-
tia rōnalis rōni ⁊ uoluntati dicitur eē cōis. sic
etiā libertas arbitrii fm istū modū dicēdi.
Sed istud supra im̄ ḡbatū est. Si enim no-
minaret potentiāz uniuersales ad rōnem et
uoluntatē. iam cū ratio ⁊ uoluntas sint due
potentie rationales. iam essent in eis due li-
bertates ⁊ duo libera arbitria eēnt i quolibz
homine. Et ideo ē alia positiō q̄ libez ar-
nominat potentiā ex uoluntate ⁊ rōne cō-
stitutam ad aliquid faciendum ad qd neutra
illaz p̄ se poterat. et quia una iuncta alteri
nō tantūmodo reddit potentiā potētē.
immo etiā faciliem. hinc est q̄ libez ar-
nō tantūmodo noiat potentiā. sed etiā
nominat faciliem potentiā ⁊ habilitatem.
⁊ p̄pterea nomē illū q̄uis sit nomē ip̄positū
potentie. uidetur tamen nomen eē habitus.
Sed quoniam difficile est itelligere qualiter
ex duabus potentiis una cōstituatur. uel quō
libez arbitriū loquendo formaliter ⁊ p̄prie
sit due potentie. maxime cum nō dicat eē
ratio ⁊ uoluntas. sed facultas rōnis ⁊ uolun-
tatis. Ideo est tertius modus dicēdi q̄ li-
berum arbitrium est nomen p̄cipaliter im-
positum habitui. ⁊ hoc plane manifestat ip̄a

nomis impositio. Arbitrium enim non dicitur potentiam sed habitum. Manifestat etiam ipsa notificatio. Non eis dicitur libere arbitrio esse potentia facilis. sed facultas potentia. quodammodo autem cum dico potentia facilem dico potentia hilitatam. sic cum dico facultatem potentie dico habitum eiusdem. Quoniam ergo libere arbitrii finem propriam suam assignationem facultas uoluntatis et rationis recte esse dicitur. hinc est quod libere arbitrii principaliter dicitur habitum et complectitur rationem et uoluntatem. non tanquam una potentia ex eis constituta. sed tanquam unus habitus. qui quidem recte dicitur facultas et dominium. qui consurgit ex coniunctione utriusque. et potens est super actum utriusque per se et in se considerate. sicut arbitria potestas in duabus personis regimine habet super actus utriusque in se considerate. Concedende sunt ergo rationes ostendentes quod libere arbitrii nominat habitum uerum. Uerum enim concludunt. quia habitui principaliter imponitur. Unde essentialiter loquendo hec est uera. libere arbitrium est habitus anime sue facultas uoluntatis et rationis. Ad ea uero que in contrarium obiciuntur. de facili respondetur. Concedendo enim quod libere arbitrii aliqui supponit potentiam et accipitur per potentiam. sed hoc non est de sua principali significatione. sed sicut nomen potentie trahitur ad nomen habitus. sic nomen habitus frequenter ad nomen potentie. Et sic patent ad utramque preter obiecta.

Quinto queritur Utrum liberum arbitrium aliquid addat supra rationem et uoluntatem. Et quod sic uidetur. Omnis habitus aliquid addit supra potentiam. sed libere arbitrii est habitus sicut probatum est. ergo aliquid addit supra potentiam. sed est habitus rationis et uoluntatis ergo. Item sicut se habet potentia ad substantiam sic se habet facultas ad potentiam sicut enim substantia per potentiam dicitur potens. sic potentia per facultatem dicitur facilis sed potentia aliquid addit supra substantiam. ergo et facultas supra potentiam cuius est facultas. sed libere arbitrii est facultas uoluntatis et rationis. ergo. Item omne quod contrahit aliquid addit aliquid supra illud. sed libere arbitrii non complectitur omnem actum

rationis nec omnem actum uoluntatis. et si hoc. ergo aliquo modo contrahit. si ergo omne contrahens aliquo modo addit. uidetur quod libere arbitrii supra rationem et uoluntatem aliquid addat. Item intellecto quod aliquis haberet rationem preter uoluntatem. non haberet libere arbitrium simpliciter. si haberet appetitum preter rationem non haberet liberum arbitrium. si ergo non saluatur in ratione per se nec in uoluntate. uidetur quod aliquid addat super utrumque. Sed contra. Omnis habitus qui addit aliquid supra potentiam determinat potentiam ad aliquem actum. sed libere arbitrii potius ampliat potentiam in qua est respectu actuum quod addat. ergo. Item libere arbitrii quantum est de se respicit actus moris. sed nullus habitus moralis qui addit aliquid supra potentiam est indifferens ad bonum et malum. libere arbitrium est ad bonum et malum indifferens. ergo supra rationem et uoluntatem nihil addit. Preterea. Possibile est intelligere potentiam circumscripto omni habitu qui addit aliquid supra ipsam. sed impossibile est esse siue intelligi aliquem habere rationem et uoluntatem qui non intelligatur habere liberum arbitrium. ergo libere arbitrium supra rationem et uoluntatem nihil addit nouum. Item eque essentialiter est anime habere libertatem arbitrii si cut esse ad imaginem dei. sed cum dico animam esse ad imaginem dei non dico aliquid additum substantie et potentiis. ergo pari ratione nihil supaddo rationi et uoluntati cum dico animam habere libere arbitrium. Item si libere arbitrius adderet aliquid supra rationem et uoluntatem. aut ergo illud haberet ortum ab eis. aut non. Si non. ergo esset habitus infusus uel acquisitus. quod absurdum est dicere. Si sic. ergo cum id quod addit supra alterum. et ortum habet ab eo. dependentiam habeat ab illo. et quod dependet et ortus habet ab altero potius habet ab illo regi quam ipsum regere. potius habet subici quam dominari. ideo liberum arbitrium in homine non imparat. Item si libere arbitrium diceret habitum qui adderet supra rationem et uoluntatem. cum unum accidens non possit esse in duobus subiectis uidetur quod ille habitus haberet tunc plurificari propter plurificationem subiecti primi. et quod plura

arbitria essent in uno homine, quod omnino
deuiat a recta ratione. **R**esponso. Ad
predictorum intelligentiam notandum est q
cum habitus reddat potentiam facilem, et tri-
bus modis habeat esse potentia facili, tri-
bus modis habet habitus ad potentiam com-
parari. Queda namque potentia respectu ali-
cuius actus est facili per seipsum, ut patet cum dicitur
mens est nata ad meminerendum sui ipsius uel in-
telligendum se. et tunc talis habitus non dif-
fert a potentia secundum rem, sed secundum rationem et
modum dicendi, et tunc non addit aliquid secundum
essentiam, sed solum secundum rationem. Quedam
est potentia que respectu alicuius actus est
habilis per aliquid sui, sicut potentia intellectiva
ad cognitionem figurarum geometricarum non est
habilis per seipsum, sed potius per aliquod acci-
dens quod habet esse in ea, et tunc habitus talis
addit supra potentiam non solum secundum rationem,
sed etiam secundum essentiam et rem. Aliqua vero po-
tentia facili est ad aliquem actum per seipsum, non
tamen sola sed cum alia, et sic potentia rationalis
sive aliquo habitu supaddito ex sola ratione
sui cum appetitu, nata est in actu rationis
et eligendi exire. et hoc modo habitus uel
facultas non addit aliquid diuersum secundum essen-
tiam, nec addit solum secundum rationem intelligendi,
sed medio modo addit secundum esse, quia non ad-
dit aliquid absolutum, sed respectum. Sicut
patet cum dico rationem per se et rationem associ-
atam siue adiunctam uoluntati, non addo ali-
quid nouum supra ipsam rationem secundum se,
sed solum coniunctionem sui ad aliam, quantum
ad aliquem consequentem actum. Unde sicut
quando plures concurrunt ad trahendam nauem
uel ferendum lapidem, potentia unius reddit
potentiam alterius facile, ita quod nulla noua uir-
tus uel habilitas aduenit potentie alicuius
trahentis in se. Sic in proposito intelligendum
est se habere. et hinc est quod liberum arbitrium
et si accidens esse uideatur in quantum sonat in
ratione habitus secundum rem, tamen non est acci-
dens potentie supadditum, et iteque licet sit ha-
bitus, quia tamen non dicit habitum unius po-
tentie absolute, sed cum relatione unius ad
alteram in duabus potentiis siue respectu
duarum potentialium potest esse unus. Non enim
est habitus supadditus per gratie infusionem
uel per inatam dispositionem, sed potius dicitur hic

quo ratio et uoluntas suis actibus dominatur,
qui quidem est in eis ex sua naturali origine,
per eo quod naturaliter iste due potentie in eadem
substantia sunt radicate, nec contingit unam
ab altera separare. Concedende sunt ergo ra-
tiones ostendentes quod liberum arbitrium secundum essen-
tiam nihil addit supra rationem et uoluntatem,
addit tamen aliquo modo secundum esse siue secundum
relationem, que quidem non ponit aliquam
nouam qualitate esse in ratione uel uolun-
tate, sed ponit rationem et uoluntatem ad unum
actum concurrere secundum naturalem aptitudinem.
Ad illud quod obicitur, quod omnis habitus
addit supra potentiam. Dicendum quod illo
non est uerum intelligendo de additione es-
sentiali maxime ubi potentia est habitualis
per seipsum. **A**d illud quod obicitur, quod omnis
potentia addit supra substantiam. Dicendum
quod non est simile, per eo quod facultas essentialior
potest esse potentie quam sit potentia substantie, ni-
hilominus aliqua potentia est que ad idem gen-
us habet reduci cum substantia, sicut habitum fuit
supra. **A**d illud quod obicitur, quod liberum arbi-
trium aliquo modo contrahit rationem et uoluntatem. Dico-
dum quod hoc non est per additionem alicuius abso-
luti, sed propter concomitantiam rationis et uoluntatis
que simul occurrunt ad dominium liberi arbitrii, non
tamen se concomitantur in productione cuiuslibet ac-
tus proprii. Aliquid enim appetit et appetit cir-
ca quod non est liberatio, et aliquid nouum? cre-
dimus esse uerum siue uoluntas uelit credere siue
non. **A**d ultimum iam per rationem, quoniam illo non con-
ducit additionem alicuius qualitate noue super ra-
tionem, sed solum concomitantiam uoluntatis, quoniam siue
uoluntate ratio libera non esset nec etiam euerteret.
Si autem iste due potentie ponantur in aliquo quantum
cuius, unde necesse est in eo ponere arbitrii libera-
tem, et sic planius est quod licet arbitrium si dicat habi-
tum complectere rationem et uoluntatem, non tamen dicit
habitum accidentalem, sicut gratia uel virtus, imo poti-
us dicit illarum duarum potentialium dominium natu-
rale respectu eius actus quod est eligere siue consistere,
et propterea sancti magis uocant licet arbitrium, facultatem
uel potestate quam uocent habilitate, ostendentes
distingui esse ad alios habitus anime.

Exto et ultio est questio cum licet arbitrium
sit habitus siue facultas residens
penes rationem et uoluntatem in quantum
penes quam istarum potentialium principium nobis

infit. **E**t q. principali? infit penes rationes uidet prio p ipaz noiatione q dicit ee li. ar. Si eis adiectum poit re sua circa suu substa tiu. 7 principali? dicit aliqd o aliquo qd dicit fm abstractione qd qd dicitur fm cretione. 7 habitus ille uocat arbitriu libez. no liber tas arbitraria. Arbitriu uero se tenz ex pte ronis. uidetur ergo **re**. **I**tem philo. dicit q. ro nata e regere irascibiles 7 cupiscibile sed uoluntas osistit in illis duab' uirib'. s. rau piscibili 7 irascibili. ergo ro nata e regere uo luntate. sed li. ar. e magis reges qz rectum. ergo magis se tenet ex pte ronis qz uolun tatis. **S**i tu dicas q. philo. itelligit de iras cibili 7 cupiscibili brutali. non de illa i qua osistit uoluntas. **C**ontra hoc e ipsa lra. **D**i citur eis q. libez arbi. e libez o uoluntate iu diciu. si ergo iudicatis e regere iudicatu. pz **re**. **I**te facto ultio iudicio rois semp uo luntas mouet fm illd. ergo si hoc preit taqz iudicis 7 illud seqtur taqz iudicatu cu i ber tas magis residueat penes illud quod preit 7 impat qz penes illud quod seqtur 7 obedit. uidetur q. libez arbi. plus se tenet ex parte ronis qz uoluntatis. **I**tem libez arbitriu eo ipso libez est q. potest seipm restringere 7 reprimere. sed repssio actus uoliti non est nisi p iudicium ronis. quia nisi examen rois interueniat semp uoluntas sequitur impetus affectionis. ergo libertas est magis penes rationem qz penes uoluntatem. **S**ed co tra. **L**iberum arbitriu eo ipso dicitur liberu. quia imune est a coactione. ergo penes illd maxime est libez arbitriu quod magis elo gatur a natura coactionis. et talis potentia est ipsa uoluntas. non ratio. **I**n multis eim contingit rationem cogi. non sic uoluntate. ergo **re**. **I**tem libez arbitriu est illd quod est in nobis maxime impatim. sed magis est impatiua in nobis uoluntas qz ratio. **Q**uicquid enim ratio dicitur. semper illud fiet quod uoluntas preoptat. ergo **re**. **I**tem liberum arbitriu est illud ex quo principaliter consistit in nobis meritum uel demeritum. sed meritum uel demeritum principaliter consistit penes uoluntatem. er go **re**. **I**tem liberum arbitriu e i nobis potentissimum. sicut dicit Bernardus et plures auctoritates hoc sonat. sed nihil ad o

est in potestate nostra sicut uoluntas 7 actus uolendi. ergo uidetur q. maxime penes uo luntatem residet in nobis libertas. **R**e spsio. **D**icendu q. cu libez ar. sit facultas siue dominiu ex qua dicit potetia facili non solu ad mouendu alia. sed etia ad mouendu seipaz. sicut ro mouedi se inchoat in roe et consumat in uoluntate. sic 7 li. ar. libertas re sidet penes roez 7 uoluntate. ita q. in una illa rum potetiaz inchoat 7 i alia osumat. **I**deo autē dico motu inchoari i rone. quia n moue tur appetit' nisi pabulo cogitatu. **N**equaqz eis amare possum' qd no agnosimus. 7 ideo ad hoc q. mot' fiat preit agnitio disponens 7 subsequitur uoluntas pficiens. **Q**uātūcūqz. n. pcedat cogitatus. nūqz motus seqtur nisi ip suz ipet uoluntatis affectio. 7 sicut uoluntas nō habz moueri ad obiectu aplectēdo uel re fugiēdo illd nisi pambulo cogitatu. sic etia n habz appbare uel rēuere siue elicere 7 re frenare actū ppiū nisi rōis act' pcedat. qui dicitet ipz ee bonū uel malū. pficiēdu uel rēre nandū. **E**x tali. n. actu pabulo uoluntatis in actu suo icipit oplacere uel displicere. **E**t sic pz q. libertas ar. siue facultas q dicit li. ar. i rōe inchoat 7 i uoluntate osuat. et qm pe nes illd principali? fidsz penes qd osuat. ideo principali? libertas ar. 7 dñium i uoluntate osi sit. et itez q. illd i quo res inchoat se hz p modū material. illd i quo osuat se hz p mo dū formal. 7 adiectz rēpēu substantiū se hz p modū iformatis. ideo i noiatione illi? potesta tis nomē rīdēs rōi significat substantie. nomē rīdēs uoluntati significat adiectie. 7 ppter ea magis uocat ista facultas li. ar. qz arbitraria libertas. **E**t p hoc pz rōisio ad primū obie ctum in rōiū. **A**d illd vō qd obicit scdo. q. rō rēgit irascibile 7 cupiscibile. **D**icēduz q. siue uis irascibil' 7 cupiscibil' itelligat de appetitu brutali siue o potetia appetitiua rō nali utraqz hz rēgere. rō p modū disponētis 7 osulētis qzrū e o se. q. aut rēgat p modum ipātis. hoc n ē nisi mediāte uoluntate q dat ei auctoritatē. **U**oluntas aut n dicit aliā potetia p eēntia a cupiscibili 7 irascibili. s. nominat ipz appetitū ut rōcinatū siue rōi rōictū. et sic ei' ē rēgere 7 ipare. **C**upiscibil' aut 7 iras cibil' eādē pōm affectiuaz noiant. 7 ita dicit' inferiores n qzrū ad pōm. s. qzrū ad officiu.

Ihinc est q. libez arbitrium fm rem comp
hendit istas potentias. uidelicet rationalem.
irascibilem et concupiscibilem. sicut dicit Au
gustinus de quibz responsionibus cum de li
bero arbitrio loquimur non de parte anime
loquimur. sed de tota. hinc est q. cum cete
re uirtutes non indocte ponantur in libero
arbitrio. non huic obuiat illud quod consuevit
dici. q. tres uirtutes theologice sunt in ra
tionali concupiscibili et irascibili. **Uoluntas**
enim ut iam dictum est non nominat aliam
potentiam fm essentiam et naturam ab iras
cibili et concupiscibili. licet alio modo noiet.
Ad illud quod obicitur. q. ratio iudicat
et uoluntas sequitur. **Dicendum** q. duplex
est iudicium rationis. Quoddam est i solo
dictamine. et hoc est rationis fm se. Aliud
est iudicium diffinitiuu ut fiat uel non fiat.
et illud nuq. est sine uoluntate. Quatuorq.
enim ratio deliberet. in eam ptem terminat
diffinitiuum iudicium. quoniam preoptat uo
luntas. et ideo cum dicitur q. uoluntas se
quitur iudicium. si intelligatur de iudicio qd
consistit in solo dictamine. non est semp ue
rum q. ad illud sequatur uoluntas necessa
rio. Si autem intelligatur de iudicio diffini
tiu. ex hoc non sequitur q. uoluntas sequa
tur principaliter actum alienum. immo po
tius actum alienum trahit ad propriu.
Ad illud quod ultimo obicitur. q. refrenatio
est mediante actu rationis. **Dicendum** q.
uerum est q. actus rationis requiritur. sed
nuq. ab illo est principaliter refrenatio. q. tu
cunq. enim ratio dicit actum uoluntatis ee
malum. nuq. uoluntas se retrahit nisi uelit.
et ideo sicut possibilitas scribendi principa
lius dicitur esse in manu q. in oculo. licet ad
ad eam concurrat. et uis oculi et uis manus.
Sic intelligendum est in proposito. **Ex p**
dictis ergo patet quid sit liberum arbitrium
fm rem et qualiter se habeat ad rationem
et uoluntatem. **Si enim omnia que prede**
terminata sunt insimul conferantur. in unus
puto satis posse quietari intellectum. si q.
autem in aliquo predictorum quiescere ue
lit. reliqua non ptractans non ita euidenter
inotescet ei que sit liberi arbitrii quidditas
et essentia.

In PARTE ISTA Sunt
dubitationes circa litteram.
Et primo queritur de hoc qd
dicit q. philosophi diffinientes
liberum arbitrium dixerunt esse liberu de
uoluntate iudicium. **Uidetur enim** q. ta
lis diffinitio a philosophis assignata nec sit
bona nec sic fm artem phisicam assignata.
Philosophi in sexto topicorum reprehen
dit diffinitionem equicolum in qua sunt
tot uocabula ex parte diffinitionis quot ex
parte diffiniti. utpote si quis diffinientis tuni
cam nigram dicat eam esse collobium atru.
Sed sic est in proposito. Si tu dicas q. no
est diffinitio. sed rationis interpretatio.
Tunc est questio. Quare libez arbitrium
potius uocatur sic q. dicatur liberum iudi
cium. **Item uidetur** q. ad philosophos
non ptineat diffinire liberum arbitrium.
quia cum anima sit imago dei fm liberum
arbitrium ut dicit **Ricardus**. et mediante libe
ro arbitrio mereatur. **Philosophi autem** no
cognouerunt animam esse dei imaginem. nec
meriti originem. uidetur q. liberum arbi
trium nec scuerat nec potuerunt diffinire.
Responsio. **Dicendum** q. sicut predictu
est. pdicta notificatio potius est nominis in
terpretatio q. diffinitio. **Magis autem** tacu
las illa censetur hoc nomine ut dicatur libe
rum arbitriu q. liberu iudicium. p eo q. iudi
cium importat actum rationis regulatu fm
regulas ueritatis siue superne legis. **Arbi**
triu uero importat actum rationis regulatu
fm imperium uoluntatis. **Unde ille dicitur**
iudex cuius est fm iura causam terminare.
Ille autem dicitur arbiter qui ad ppiu uo
luntatis meritum causam terminare habet.
et quonia libez arbitriu quantum est de se.
determinare habet de agendis iuxta uolun
tatis nutu magis q. iuxta iuris preceptu.
hinc est q. magis proprius nominatur p no
men arbitrii q. per nomen iudicii. **Ex hoc**
ergo et ex predictis colligitur q. magna fuit
sapientia in eis qui imposuerunt nomina.
Non eiz sine causa hec facultas duplici noie
censet. nec sine ca uocabulu spectas ad roem
poti dicit argumetu q. iudicium. **Et n. l. ar.**
facultas duar potetiar. ita q. ro se hz in rone
materiali et discernere hz ad nutu uoluntatis.

Ad illud ergo quod obicitur quod philosophorum non est liberum arbitrium cognoscere. Dicendum quod de libero arbitrio est loqui dupliciter. Aut secundum quod est principium operum moralium. Aut secundum quod est principium operum gratuitorum. et primo modo est de consideratione philosophorum. illorum maxime qui versati sunt circa mores coponendos quorum liberum arbitrium est principium secundum regulam et dictamen iuris naturalis. quod est unicuique impressum. ¶ Secundo modo est de consideratione theologorum. quia sic habet aspectum ad diuinam gratiam. cuius gratie cognitio est per fidem catholicam sine qua omnia opera hominum uana sunt. et si etiam uideantur laudabilia. et in hac consideratione deficit philosophorum peritia. Et per hoc patet obiecta. ¶ Item queritur circa hoc quod dicitur quod secundum predictam assignationem in his tantum uidetur esse liberum arbitrium qui uoluntatem mutare possunt. Si enim liberum arbitrium non tantummodo est in homine secundum statum uiatoris. immo etiam secundum statum comprehensionis et beatitudinis sicut determinatum fuit supra distinctione septima. Predicta assignatio siue diffinitio non uidetur esse congrua. Preterea. Non solummodo hi qui habent uoluntatem inuertibilem habent liberi arbitrii de uoluntate iudicium. ergo falsum dicitur Magister qui dicit quod predicta assignatio solum his conuenit qui habent uoluntatem inuertibilem. ¶ Iuxta hoc queritur cum diuersae assignationes liberi arbitrii ponantur a sanctis. et unius rei unica est diffinitio que sit illarum assignationum differentia. Augustinus enim diffinit sicut habitum est in distinctione precedenti sic. Liberum arbitrium est facultas uoluntatis et rationis qua malum eligitur. ¶ Anselmus in libro de libero arbitrio diffinit sic. Liberum arbitrium est potestas seruandi rectitudinem propter seipsam. ¶ Bernardus in libro de libero arbitrio diffinit sic. Liberum arbitrium est consensus ob uoluntatis in amissibilem libertatem et rationis indeclinabile iudicium. Queritur ergo que sit istarum rationum differentia. De singulis eis disputare parum est utile et parum facit

ad propositum. ¶ Responsio. Dicendum quod uerbum Magistri propositum non refertur ad illam notificationem philosophorum in hac distinctione propositam. Liberum arbitrium est libertas de uoluntate iudicium. sed ad illam refertur que posita fuit in precedenti distinctione. Liberum arbitrium est facultas rationis et uoluntatis qua bonum eligitur. Et quantum ad illam dicitur Magister quod non conuenit liberum arbitrium alicui nisi solum secundum statum mutabilitatis. Unde nota quod liberum arbitrium potest tripliciter considerari. Aut in sui generalitate secundum quod conuenit creature et creatori. et sic diffinitur ab Anselmo cum dicitur Liberum arbitrium est potestas seruandi rectitudinem. Aut secundum eam quod habet in creatura non concernendo statum. et sic est diffinitio illa Bernardi. Liberum arbitrium est consensus. Aut quantum ad statum uiatoris. et sic est illa Augustini. Liberum arbitrium est facultas. Possunt tamen nihilominus predictae notificationes aliter distinguere ab inuicem. Liberum enim arbitrium habet comparisonem ad actum. habet etiam comparari ad actum et obiectum. habet tertio comparari ad actum et obiectum et finem ultimum. Quantum ad primam considerationem diffinitur a Bernardo. Quantum ad secundam ab Augustino. Quantum ad tertiam ab Anselmo. et hoc patet consideranti ipsas notificationes. Unde Anselmus diffiniens liberum arbitrium. non solum dicit ipsum esse potestatem seruandi rectitudinem. sed etiam addit propter se. Propter enim dicit causam finalem et refertur hoc quod est se ad rectitudinem. ut sit sensus. propter se id est propter ipsam rectitudinem. Sed hic attendendum est quod alia est rectitudo que seruatur et alia propter quam seruanda est. hec enim est creata. illa increata. quia tamen una intelligitur in altera. hoc relatum se cum refertur ad rectitudinem creatam. potest supponere pro rectitudine increata ut in ipsa creata rectitudine intellecta. sicut prima ueritas in omni ueritate. et prima bonitas in omni bonitate. ¶ Item queritur de hoc quod dicitur. Sed aliter accipitur liberum arbitrium in creatore quam in creaturis.

Sed contra hoc. Quia Anselmus de libero arbitrio dicit q. eadem debet esse diffinitio liberi arbitrii in homine et in deo. sicut eadem ratio est hominis et asini in animali. Item hoc uidetur per rationem quam ipse assignat q. liberum arbitrium est potestas seruandi rectitudinem que non tamen conuenit creatori, immo etiam creature. Item si anima secundum liberum arbitrium maxime deo assimilatur, uidetur q. liberum arbitrium in deo et homine sit conformiter. Responsio. Dicendum q. est loqui de libero arbitrio secundum generales conditiones, et secundum speciales. Si loquamur secundum generales conditiones, sic liberum arbitrium dicit facultatem liberam a coactione et ordinatam ad rectitudinis conseruationem, et hoc modo reperitur in creatura et deo conformiter et secundum eandem rationem: non conformitate et unitate uniuocationis, sed potius analogie et consimilis habitudinis que inter deum et creaturam esse potest, sicut in primo libro ostensum fuit. Alio modo est loqui de libero arbitrio secundum proprietates speciales, et sic liberum arbitrium est facultas que quidem non est substantia rei, sed quedam habilitas, sicut etiam est potestas seruandi rectitudinem q. non est ipsa rectitudo, ideo potest a rectitudine obliquari quantum est de se in creatura. In deo autem liberum arbitrium est ipsa diuina essentia, est etiam ipsa iusticia, ideo nec obliquari potest, nec mutari, et quantum ad has conditiones speciales, dicit Magister liberum arbitrium aliter in deo, aliter in creaturis ceteris reperiri.

EX PREDICTIS perspicuum est. Supra agit Magister de libero arbitrio secundum id quod est in generali. In hac parte agit de diuersis statibus eius in speciali, ostendens q. secundum diuersos eius status diuersi sunt libertatis gradus, pro eo q. libertas arbitrii minui habet per peccatum. Et quoniam non omnis libertas habet diminui, ideo posita continet tres particulas. In prima assignat Magister gradus libertatis in homine

secundum diuersos status. In secunda uero assignat diuersas differentias libertatis, ibi Est namque libertas arbitrii triplex. In tertia uero breuiter epilogat ostendens quantum ad quod genus libertatis liberum arbitrium intelligi debeat minui per peccatum, ibi Ex predictis iam apparet per peccatum. Prima pars habet tres particulas. In prima determinat gradus libertatis. In secunda uero assignat status diuersos hominis in quibus libertas habet augeri et minui, ibi Et possumus notari in homine quattuor status. In tertia uero determinat per quid minui habet arbitrii libertas, ibi Unde manifestum est q. propter penalitates. Similiter pars ista secunda tres habet partes secundum triplicem libertatis differentiam. Primo enim agit de libertate a coactione. Secundo de libertate a culpa, ibi Est et alia libertas a peccato. Tercio agit de libertate a miseria, ibi Est iterum libertas a miseria. Aliarum autem partium subdiuisiones manifeste sunt in littera.

Intelligentiam huius partis cum supra habitus sit de libero arbitrio in se. Queritur hic de ipso in comparatione. Et circa hoc queruntur sex. Primo queritur de libero arbitrio in comparatione ad subiectum. Secundo queritur de ipso in comparatione ad actum. Tercio uero queritur de ipso in comparatione ad obiectum. Quarto in comparatione ad aliud agens creatum. Quinto in comparatione ad mouens primum scilicet deum. Sexto et ultimo in comparatione ad corpus coniunctum.

Circa primum sic proceditur et queritur de libero arbitrio in comparatione ad subiectum. Utrum in omnibus in quibus est, sit equaliter, aut secundum magis et minus. Et q. sit in omnibus equaliter uidetur primo per Bernardum de libero arbitrio. Dicit libertas uoluntatis tam plena in bonis quam in malis, sed in bonis ordinatur, tam in integra quoque suo modo in creatura quam in creatore.

Item in eodem libertas arbitrii cunctis pariter ratione utentibus competit. nec magis est in bonis q̄ in malis. Et iterum subiūgit q̄ nec augetur gratia nec minuitur culpa. **I**tem liberum arbitrium eo ipso dicitur liberum quo est a coactione immune. sed omne liberum arbitrium est a boni coactione immune. ergo si libertas arbitrii in quolibet uniuersaliter priuat coactionē et omnimodā priuationē. non est magis et minus reperire arbitrii libertatem in omnibus in quibus ē equaliter. **I**tem fm magis et minus ē p̄mixtionē fieri unū ad aliud. **S**ed libertas arbitrii nullo modo potest p̄mixceri in aliquo seruituti sibi contrarie. que quidem est seruitus coactionis. ergo non uidetur q̄ possit fm magis et minus p̄cipari. ergo equaliter est in omnibus in quibus inuenitur. **S**ed cōtra. Liberum arbitrium est potestas seruandī rectitudinem. sicut dicit Anselmus. sed maior est potestas seruandī rectitudinem in bonis q̄ in malis. in confirmatis q̄ in non confirmatis. ergo et liberum arbitrium contingit fm magis et minus participari. **I**tem libertas arbitrii est quedam nobilis dignitas in anima rationali. sed in nulla p̄prietate dignitas creata potest equari creatori. ergo impossibile est libertate arbitrii in creatore et creatura equaliter reperiri. **I**tem libertas arbitrii est facultas que fundatur super uoluntatem et rationem. sed his cognitiua multo perfectius reperitur in deo q̄ in creatura et in una creatura q̄ in alia similiter et uis appetitiua. ergo pari rōne et illa facultas. ex qua potentia rationis et potentia uoluntatis libere eē dicitur. **I**tem liberum est in quo nullum cadit genus seruitutis q̄ in quo potest aliquod genus seruitutis cadere. cum ergo aliqua sint que nullo modo possunt subici nec peccato nec miserie. quedam uero que eis subiecta sint et seruiunt. uidetur q̄ ab his et illis liberum arbitrium non participetur equaliter. **R**esponsio. Ad predictorum intelligentiam ē notandum. q̄ cum queritur **U**trū liberum arbitrium sit equaliter in omnibus. non est questio de ipso fm q̄ dicitur liberum ea libertate que est a miseria uel a culpa. **N**oc enim mihi planum est q̄ liberius est in uno

q̄ in alio. sed est questio de libero arbitrio fm q̄ dicitur libertas a coactione. **S**ic eim uidentur auctoritates sanctorū sibi inuicem repugnare. et propterea ad contrarietates que uidentur de medio diminuendaz. **I**ntellegendum est q̄ liberum arbitrium siue libertas arbitrii et dicitur comparisonem ad illud a quo et ad illud ad quod. **P**er comparisonem ad illud a quo dicitur priuatiue siue negatiue. **D**icitur eim liberum a coactione pro eo q̄ est ab omni coactione immune. **P**er comparisonem autem ad illud ad quod dicitur positiue. quoniam libertas arbitrii est quedam facultas siue potestas seruandī rectitudinem. hec autem facultas put seruatiōni coactionis coniuncta ē. habet quādam dignitatem. **D**ignitatis enim est et potestatis non posse cogi. et sic in liberi arbitrii intellectu tria elandunt. uidelicet a coactione immunitas. excellentie dignitas et potestas siue facultas. **Q**uantum ad primū liberum arbitriū in omnibus in quibus ē equaliter se habet. sicut dicunt auctoritates **Bernardi** et ostendunt rationes ad hoc inducte. **P**ro eo q̄ in omni in quo ponitur. simpliciter et uniuersaliter excludit omnem coactiones. **P**ropterea dicit **Bernardus** q̄ ita plena est arbitrii libertas in creatura suo modo sicut in creatore. q̄ et si non possit intelligi ueraciter esse dictum de aliquo quod dicitur per positiōes. potest tamen intelligi de eo q̄ dicitur p̄ omnimodā priuationē. **Q**uantum ad scōm. uidelicet quātus ad excellentie dignitatem est inequaliter in comparatione creaturarum ad creatorem adiūctez. **D**ignitas enim liberi arbitrii increati superexcellent dignitatem omnis liberi arbitrii creati. quia illa est dignitas summa. et omnis dignitas creata est dignitas infra illam et p̄pter illam. et sic inequalitas est i libertate arbitrii quantum ad dignitatem put consideratur in creaturis et creatore. prout autem consideratur in creaturis relatis adinuicem. sic habet in eis reperiri equaliter. pro eo q̄ omne liberum arbitrium immediate est sub deo constitutum. et quodlibet est suarum operationum post deum primum principium. **A**tenditur enim scōm rationalis creature supmū quo solū ē de⁹ supior. sic uult **Aug.**

Quantū autē ad tertium uidelicet quantum ad facultatem aut ad seruande iusticie potestatem. sic inequalitas reperitur. non solum in creaturis et creatore. sed etiam in creaturis comparatis adiuicem. una enim creatura multo potentior est altera in rectitudie seruanda. sic beata quam misera. **Ex hoc est quod dicit Ansel. in libro de libero arbitrio.** Libertas arbitrii alia est a se que nec est facta. nec ab alio accepta que est solius dei. Alia est a deo facta et accepta. que est angelorum et hominum. Facta autem siue accepta. alia est habens rectitudinem quam seruet. alia carens. Habens. alia tenet separabiliter. alia inseparabiliter. Carens autem. alia caret recuperabiliter. alia irrecurabiliter. **Ex hac diuisione Ansel. appareret gradus libertatis non solum in creaturis respectu creatoris. sed et in creaturis adiuicem relatis.** Sumitur enim hec diuisio libertatis secundum id quod est in ea ponis. et hoc modo contingit eam secundum plus et minus in consequentibus liberum arbitrii reperiri. et sic procedunt rationes prius adducte. **Patet ergo ex predictis responsio ad questionem propositam.** nihilominus respondetur ad obiectum. quia rationes que probant equalitatem arguunt de libero arbitrio penes id quod dicit priuationem. rationes uero ad oppositum penes id quod dicit positum. **Et ideo utroque concedende sunt. quia diuersis uis idem concludunt.**

Quando queritur de libero arbitrio in compatione ad actus. Et queritur **Utrum sit actus contingentium et necessariorum.**

An contingentium tantum. Et quod sit contingentium tantum. uidetur per **Magistrum secundum capto huius distinctionis. ubi ait sic.**

Uic autem sciendum quod liberum arbitrium non refertur ad presens uel ad preteritum. sed ad futura contingetia. Item liberum arbitrium est respectu eorum actuum qui sunt a nobis. et eorum de quibus consiliamur. si ergo non consiliamur de necessariis et impossibilibus. sed de contingentibus. et ea que sunt in nobis possumus facere et non facere. uidetur quod soli actus contingentes ad liberum arbitrium habeant pertinere. Item liberum arbitrium est potestas rationalis. sed potestas rationalis est indifferens ad faciendum et non faciendum.

et nihil quod exit a potentia indifferenter se habente ad hoc et ad eius oppositum est necessarium. sed contingens. ergo. Item necessarium et uoluntarium ex opposito diuiduntur. ergo si actus liberi arbitrii esset necessarius. non esset uoluntarius. si ergo omnis actus liberi arbitrii est uoluntarius. uidetur quod nullus sit necessarius. Sed contra. **Augustinus in Ench.** Erit homo sic ut uelle male non possit. nec tamen ideo carebit libero arbitrio. et paulo post. nec autem uoluntas non est. aut libera dicenda non est quod beati sic esse uolumus ut esse miseri non solum uolumus. sed nequaquam prorsus uelle possumus. **Ex hoc expresse colligitur quod liberum arbitrium est respectu actus necessari et immutabilis.** Item liberum arbitrium est in deo et angelis et hominibus beatis. sed deus est immutabilis per naturam. angelus uero et homo beatus per gloriam. ergo in ipsis liberum arbitrium necessario et immutabiliter in suum actum exit. ergo non est solum respectu actus contingentis uel necessarii. Item non est meritum sine actu liberi arbitrii. sed iste qui fecit bonum uult se fecisse et hoc ipso meretur. si ergo hunc fecisse bonum demonstrato illo qui fecit est necessarium liberi arbitrii. et respectu actus necessarii etiam secundum statum meriti. Item liberum arbitrium est potestas non alligata eo ipso quod liberum est. si ergo potentia intellectiva eo ipso quod non est alligata. potest cognoscere necessaria et contingentia. ergo cum uoluntas uel arbitrii libertas ad nihil astringatur uidetur quod erit respectu actuum necessariorum et contingentium similiter. Respondendum. quod liberum arbitrium dupliciter potest considerari. Aut per quod liberum. aut secundum quod deliberans. Si loquamur de ipso secundum quod liberum. sic concedo quod potest esse non solum respectu patris in deo et in christo. et in angelis et hominibus beatis. Cum. n. duplex sit necessitas. uidelicet coactionis et immutabilitatis. Necessitas coactionis repugnat libertati arbitrii. Necessitas uero immutabilitatis. non per eo quod arbitrium dicitur liberum. non quia sic uelit hoc. ut possit uelle eius oppositum. sed quia oporteret quod uult. appetit ad suum ipsius. quia sic uult aliquid ut uelit se uelle id. et ideo in actu uolendi seipsum mouet et sibi dominatur

et p tanto dicitur libe us. q̄s inmutabiliter ordinetur ad id. Si autem loquamur de libero arbitrio fm q̄ deliberans. **U**trū hoc fiat uel non fiat. sic act⁹ eius de quo deliberat est contingēs. Nullus enim deliberat de necessario et impossibili. actus tamen ille pōt circa necessarium uel circa contingens. in libero enim arbitrio est considerare actum uolendi et ipsum uolunt. et inq̄stum liberum arbitrium est deliberans. necesse est q̄ contingētia sint circa utrūq̄ istorum uel circa alterum. **C**irca utrūq̄. ut cū quis deliberat utrum uelit intrare religionem uel diligere in inimicum. **C**irca alterum. ut cum quis deliberat utrum debeat sibi placere uel displicere malum quod fecit. uel utrum debeat consentire uel dissentire appetitui naturaliter inserto. utpote appetitui beatitudinis. Sic ergo actus liberi arbitrii deliberantis q̄suis possit esse circa necessarium. semper est cōtingēs. Actus uero liberi arbitrii ut liberum est. nō solum potest esse circa necessarium. sed etiā necessarius in se. Et per hoc patet responsio ad questionem propositam. Patz etiā responsio ad obiecta. Nam rationes q̄ ostēdunt q̄ liberum arbitrium potest esse respectu actus necessarii. concludunt de libero arbitrio fm q̄ liberum. sicut manifeste apparet pertractanti. Auctoritates uero et rationes ad oppositum intelliguntur de libero arbitrio fm q̄ deliberans et consilians. aliter non cogunt. Nam quod primo obicitur de uerbo **Magistri** planum est q̄ intelligit de libero arbitrio fm statum uiatoris. sicut ipse **Magister** in littera seipsum exponit. Similiter qd scōo obicitur. q̄ liberum arbitrium est eorum de quibus consiliamur. hoc eiz uerum est de libero arbitrio fm q̄ tenet rōnem deliberātis. Ad id quod obicitur. q̄ rōnalis potestas est ad opposita. Dicendū q̄ illud non est uerum de omni potestate rationali sicut iam in sequenti pbleumate melius parebit. sed hoc est uerum de rationali potestate fm statum mutabilitatis et vtilitatis fm quē statum intelligitur uerbum philosophi. Ad illō quod obicitur q̄ uoluntariū et necessarium ex opposito diuidit̄. Dicendum q̄ uerum est fm q̄ necessarium dictum est a necessitate coactionis. fm autē

q̄ necessarium dictum est a necessitate inmutabilitatis non diuiditur contra uoluntarium nisi uoluntarium dicatur a uoluntate q̄ liberante et consiliante. hoc modo bene cōcedo q̄ uoluntarium est contingens et hoc nō obuiat. sed potius consonat ei quod prius dictum est.

Querit de libero arbitrio in compatione ad obiectū. Et est questio **Utrum** libe arbi. fm q̄ liberum possit in malū. Et q̄ sic uidetur. De nullo uituperatur q̄s nec laudatur nisi de illo quod est a libero arbitrio fm q̄ libe ar. sed de peccato et malo uituperatur quis et punitur. ergo peccatus et a libero arbitrio fm q̄ liberū. ergo liberū ar. potest in peccatū et q̄ liberum. et in malū. Item actus liberi ar. fm q̄ libe ar. est. ē eligere. sed li. ar. ē se cū ē gratia destitutū hz eligere malum. bonum autem non eligit nisi p auxilium gratie. ergo libe ar. q̄tus ē de se plus habet obiectū malū q̄ bonū. Item potestates rationales sunt ad opposita et q̄ hui⁹ mōi. et libe ar. fm q̄ libe ar. ē potestas rationalis. ergo est ad opposita q̄tum est de sui natura. sed non est ad opposita que sunt dulce et amara. uex uel falsum et consimilia. ergo ad opposita que sunt bonū et malum. ergo malum ē obiectū liberi ar. fm q̄ libe ar. Item libe ar. pōt facere malum. Aut ergo seipso. aut alio. Si alio. quero mediante quo. et non ē dare. tūc enim esset querere **Utrū** illud esset libe ar. aut non. et si non esset libe ar. itz in opere suo nō esset laudabile. nec uitupabile. et ita nec peccare posset. Si autem esset libe ar. ergo uel erit abire in infinitū. uel ē dare q̄ liberū ar. bitrium seipso peccat. Si ergo seipso pot i malum et seipso ē liberum. ergo liberum arbitrium fm q̄ liberum habet pro obiecto ipsum malum. Sed contra. **Anselmus** de libero arbitrio. Qd libertati appositū eam minuit et seperatum auget. non est libertas nec pars libertatis. sed potestas peccandi est hui⁹modi. ut ipse dicit. Et ex hoc concludit q̄ potestas peccandi non ē libertas nec ps libertatis. si ergo malū nō ē obiectū ut potestatis peccandi nō hz p obiecto malū.

Item posse peccare plus dicitur ipotētiā q̄
potentiā. ⁊ plus dicit defectum q̄ p̄plemen-
tum. sed libez ar. fm q̄ libez. ē sub deo po-
tentissimū. ergo li. ar. fm q̄ libez. non h̄z
obiectum malum siue peccatum. **I**tem si
malum est obiectum li. ar. fm q̄ libez. ergo
ubicunq; est libertas arbitrii est potestas ad
malum. ergo uel i deo est potestas ad ma-
lum uel in ipso non est li. ar. q̄ si utriq; bo-
rum. est impossibile ⁊ cōtra **Aug.** istat **14.**
Item li. ar. nūq; facit nec appetit maluz nisi
sub ratione boni. sed uitium quia non ap-
petitur nisi sub ratione dulcis. ipsum p se
non est appetibile. sed dulce. si ergo maluz
non appetitur nisi inq̄stū apparet bonuz.
solum bonum est obiectum li. ar. **I**te una
queq; potentia est completior cum cōiuncta
est suo obiecto mediante actu q̄ cum non ē
cōiuncta. ergo si malum esset obiectū li. ar.
fm q̄ libez. esset completius cum exiret in
malum. sed hoc est falsum manifestū. ergo
14. **I**tem si maluz esset obiectū li. ar. fm
q̄ libez. ergo insufficienter diffiniretur ab
Anselmo cuius dicitur potestas seruandī recti-
tudinē. Si tu dicas q̄ bonum est obiectum
p se ⁊ malum p accidens. hoc non soluit. q̄a
non sufficienter diffinit medicinam qui dicit
eā eē sciam sani. nisi addat eius opposituz
scilz q̄ medicina sit scia sani p se ⁊ egri per
accidens. **R**esponsio. Dicendum q̄ de
li. ar. est loqui dupliciter. Aut fm cōez rō-
nem fm quā repit̄ in creatore ⁊ creatura.
⁊ sic obiectum eius est bonuz ⁊ equū. malū
uero non est obiectum. nisi quis dicat hoc eē
obiectuz. quia li. ar. id respuit ⁊ detestatur.
Hic autē uocatur obiectū illud quod intēdit
li. ar. p actū p̄priū. siue q̄ efficit. Aliomō
contingit loqui de li. ar. fm q̄ in creatura re-
peritur. Et sic est loqui de ipso dupliciter.
Aut inq̄stuz libez. aut inq̄stuz deficiens. Si
inq̄stuz libez. sic natū est exire in actū equi-
tatis susceptibilē ⁊ equitate informatuz. Si
autē loquamur de ipso inq̄stū deficiens. sic
li. ar. inq̄stū arbitriū libez. pōt ⁊ exit in actū
deliberatiū. quia deficiēs exit in actū defor-
matuz ⁊ ita in malū. Sic ergo p̄z q̄ li. ar.
fm q̄ libez ē habet obiectum bonuz ⁊ exit
in bonū. non in maluz. sicut rōnes ad primā
p̄tem ostendunt. nihilominus tñ inq̄stū cuius

libertate habet defectibilitatem. potest i ma-
lum. ita q̄ malicia non est obiectum liberi
arbitrii. nec a libero arbitrio fm q̄ liberuz.
sed fm q̄ deficiens. Actus autem subtrac-
tus cum sit deliberatiuz exit a libero arbi-
trio fm q̄ liberum. Et p hoc patet responsio
ad primum obiectum. Qd̄ enīz obicit solis
operibus li. ar. deberi laudem ⁊ uituperium.
hoc non solum est uerum de his que libez
arbitrium respiciunt fm q̄ liberum. s̄ etia
fm q̄ defectiū. sic tantum opus ab eo
ueniens est uituperio dignum ratione defor-
mitatis que non habet causam efficientem.
sed deficientem. sicut infra manifestabitur.
Ad illud quod obicitur. q̄ li. ar. de se eli-
git malum. Dicendum q̄ ⁊ si sufficiat ad
eligendum malum p eo q̄ facilius est defi-
cere q̄ p̄ficere. non tamen ad illud ordiatur
principaliter. quoniam hoc non conuenit ei
fm nature p̄prie complementum. sed po-
tius fm p̄prie nature defectum. **P**rete-
rea. Et si de se eligat malum. nūq; tamē
eligit malum nisi inq̄stū apparet bonum
esse. **A**d illud quod obicitur. q̄ rationa-
les potestates sunt ad opposita. Dicendū
q̄ ⁊ si uerum sit in rationalibus potestatib⁹
defectibilibus ⁊ creatis. non tamen ē uerū
in rationalibus potestatibus in quibus non
potest esse defectus. Absit enim q̄ Id̄ phi-
sicum uerbum sit uerum quo dicitur q̄ de⁹
potest praua agere. Hoc enim est uerita-
tes **Aug.** sicut in primo libro ostensum
fuit. q̄ inferius suo loco ostendetur. q̄ eim
dicantur rationales potestates esse ad oppo-
sita. hoc non est quia sunt rationales. sed
quia sunt deficientes. maxime si in eius op-
positis intelligatur. quorum unum est priua-
tio alterius. sicut se habet bonum ⁊ maluz.
Et ita ex hoc non sequitur q̄ liberum arbi-
trium fm q̄ liberum per se possit ad ma-
lum. **A**d illud quod obicitur. q̄ liberum
arbitrium per seipsum potest in malum.
Dicendum q̄ et si seipso possit. nō tamen
potest seipso sufficiente. sed potius seipso
deficiente. Seipso enim potest deficere. nec
oportet aliud intervenire ad hoc q̄ exeat in
malum.

Quarto querit de libero ar. in opatione ad aliud agens creati. Et e questio Utrum libez ar. ab aliquo agente creato possit cogi. Et q. sic uidet. **Tom Damas.** q. phlo. dicit q. quedā sunt opatiōes ptim uolūtariē. ptim uolūtariē. et quodāmodo pmixte ex uolūtario et uolūtario. sicut iactare merces et cōsimilia. si ergo inuolūtariū est illud qd est p uolentiam aliquas opatiōes exeuntes. a li. ar. cōtingit pmisceri uolētia. ergo si cōtingit magis et magis pmisceri. cōtingit eas simplr esse inuolūtarias et coactas. ergo li. ar. cogi potest i actiōe sua. **Itē maior** vītus pōt inferre uolentia minori. sed qd pōt inferre uolentiam pōt pcellere. ergo minor vītus a maiori pōt pcellere. sed aliqua vītus potētiōr ē li. ar. uia toris. utpote vītus angeli. ergo saltē ab angelo libez ar. nostrū pōt cogi. **Itē si** aliqua vītus pōt impediri ab actu suo pōt uolētari et si sufficiēter pōt impediri sufficiēter pōt uolētari. et si sufficiēter pōt uolētari pōt cogi. cū ergo li. ar. ab actu suo et uolētari pōt impediri. sicut patz q. diabolus pōt auferre usum li. ar. et facere cū furiosus. ergo uidet q. ab eo libez ar. nostrū possit pcellere uel cogi. **Item** quādo radia est functus aqua. mota aqua necesse est moueri radium. sed multo maiori uinculo cōiungitur anima corpori qz cōiungatur radius aque. ergo moto corpore necesse est moueri affectus anime. si ergo aliqua uirtus creata potest corpus transmutare. poterit p cōsequens liberū arbitriū uertere et compellere ipso nolente. **Item** sicut se habet intellectus ad uerum ita se habet affectus ad bonum. sed intellectus compelli potest ad credendum aliquod uerum. ergo et affectus ad amandum bonum. si ergo libez arbitriū non dicit aliud qz ratiōem et uolūtatem. uidetur q. et ipsum compelli possit per actionem alicuius agentis creati. **Item** agens creatum sua actione potest libez arbitriū cogere coactione inducente que est dispositio respectu coactionis sufficiētiōis. sed dispositio per frequentem sui iterationem et intentionem potest fieri necessitas. ergo uidetur q. si uoluntas possit cogi coactiōe inducēte. q. pcessu tēporis cōpelli possit coactiōe sufficiēti p actiōez aliē crea

turē. **Sed contra.** **Bernar.** de libero arbi. Uolūtas p ingēnita sui nobilitate nulla cogitur necessitate. si ergo uolūtas a nemie potest cogi. et hoc non est ob aliud nisi ppter liberi ar. libertatē. ergo libez ar. a nulla creatura cogi potest. **Item** si aliqua creatura posset libez ar. hominis cogere. hoc maxime ppteret ipsi diabolo. de quo dicit **Job xl.** Non ē potestas sup terram que ei possit cōpari. si ergo diabolus libez ar. nostrū non potest cogere. quia tūc faceret nos continue peccare. uidet q. nulla alia creatura possit ipm cogere. **Item** nulla maior cōpulsio pōt fieri liberi ar. hominis qz p intemtionē mortis. sed mortis intemtiō ad pcellēduz libez arbi. non sufficit. sicut patet in martiribus sanctis et aliis. ergo non uidetur q. ab aliqua creatura possit compelli. **Item** libez arbitriū est fm id quod est supremū in anima cum ipsius sit regere et mouere omnes potentias. sed eo q. supremū est in anima solus deus maior est. ergo nulla creatura potest sup illud. nulla ergo creatura potest in hominis libez arbi. compellendū. **Responso.** Ad predictoz intelligētiam est notandū. q. est loqui de libero arbi. qzū ad actū exteriōrem et qzū ad actū interio rem. siue qzū ad actum ppiū et qzū ad actū alienū. Si uero loquamur de libero arbi. qzū ad actū exteriōrē. sic respēu talū actū potest interuenire coactio. pōt etiā quis cōpelli ut genua coram ydolo flectat. et ut manibus ppiis thura altaribus imponat uel incendat. Si autē loquamur qzū ad actū interio rē qui scilz est uelle uel eligere aut consentire. sic respectu talis actus pōt libez ar. aliquomō iduci. pōt etiā impediri. sed nullo mō pōt pcellere. Induci quidez pōt qm amat aliud a se et qd i se ē. Unō p oblationē aliē res amate ut ablationē pōt iduci ad cōfētiedū aliqd mltū efficacī p suasio ne. p quē modū ydolatrie tētabāt scōs martires cōfētire i ydolatriā. mō pmittēdo uolētabilia. modo i fugiēdo tristia. Ita tñ iductio lōge distat a coactiōe sicut pbat ipse exitus. qz nec blādīmētis allīci nec tormētis terri a dō potuerūt. ut a pitate iusticie mutaret. et sic li. ar. iduci pōt qz amat aliqd i infra se. utpote uitā tēporalē uel aliud cōsimile.

Potest etiā impediri ppter inclinationez et con-
iunctionez sui ad naturā corporalē que subest
vnti creature. Unde bene posset aliquis
aliū ita ledere q. usuz li. ar. amitteret. Ex
hoc tamē li. ar. nō ageret. Coactio eiz pōt
li. ar. actū et usuz, sed ligatio uel ipeditio tol-
lit. et itez etiā ipeditio puenire pōt ab infe-
riori. coactio puenire habet a supiori. Et
hinc ē q. li. ar. et si possit iduci ab agēte crea-
to rōe boni exterioris amati. et possit ipedi-
ri rōe corporis iuncti nō pōt cogi respectu ac-
tus pprii. Hāc eim dignitatē habet li. ar.
ut inq. tū libez sit soli deo subiectū. et quia
in q. tū libez nulli agēti creato subest. cū co-
actio sit a supiori. nullū agēs creatū pōt ipz
cogere. Unde cecēde sunt rōes hoc ostē-
dētes. Ad illō aut q. pō obicit in d. r. i. u.
q. ē actio mixta ex uolūtario et inuolūtario.
Dicendū q. illud itelligit de actione exteri-
ori. et q. tū ad illaz pōt interuenire coactio.
Preterea. Itelligit ibi de inuolūtario p-
ut dicit inuolūtariū p uolētariā. nō inq. p uolē-
tariā coactiois sufficiētis. sed solū in d. r. i. u.
Ad illud quod obicit. q. maior v̄tus pōt
uolētare minorē. iam p. r. i. u. s. i. o. quia q. tū
ad libertatis dignitatē. sicut ostēsum fuit in
p. r. i. o. p. l. e. u. m. a. t. e. omnes creaturas rōnales
habere equalitatē. nec una nata ē fm istam
pprietatem in alterā agere. et ppter hoc
nec alterā uolētare nec cogere. Cū eiz dicitur
q. maior uirtus pōt uolētare minorē.
hoc ueritatē habz. si fm q. maior ē. nata sit
agere in minorē. Ad id quod obicitur q.
libez ar. pōt in sua actioe impediri. Dicen-
dum q. uex ē. tamē ex hoc non sequitur q.
possit cogi. Impedimētū eiz priuat actum
libertatis. sed coactio ponit actū li. ar. et sit
cū hoc ponit q. nō sit libertas. et ista sunt in-
p. o. s. s. i. b. i. l. i. a. sicut si poneret q. aliquis actus
eēt uolūtatis et nō eēt uolūtari. et hoc meli-
uidebit infra. et ideo rō illa nō cogit. Ad
illud quod obicitur. q. aqua mota necessario
mouet radi. ei iunctus. Dicendū q. non ē
simile. p. e. o. q. radiū multiplicatio ē natura-
lis. nec pōt lux seipam nō multiplicare cum
inuenit materiā aptā. et sicut multiplicatio
radioz ē naturalis. ita et reflexio ipforum est
naturalis et p. c. u. s. s. i. o. Et ppter ea cū aqua
mouet. aliomō suscipit radius. ideo necesse ē

ipsum aliomodo reflecti. Libez ar. eiz pōt
corpori. cū in suū actū uolūtariē exit. et seipō
ē pprii act. uariatio. nō ex hoc q. sit aliqua
mutatio i corpore iuncto. Ad illud quod
obicit de opatione intellect. ad uex. et affect.
ad bonū. Dicendū q. et si aliquo mō sit
opatio r. s. i. m. i. l. i. s. nō tamē est oimoda simili-
tudo. quonā sicut ostensū fuit supra. Li-
bertas arbitrii plus se tenet ex pte motiue
q. cognitiue. et ideo coactio plus ipugnat
affectioni q. r. p. u. g. n. e. t. cognitioni. Et ppter-
ea nō sequit. q. si intellectus pōt cogi. q. et
affectus. Ad illud q. obicit. q. potest in-
duci. Dicendū q. et si iductio uideat esse
q. d. a. z. coactio. maxie fm hūana iura que di-
cunt illud q. sit cā metus non eē habendū
ratū. maxie de eo metu qui pōt cadere in cō-
stantē uix. p. e. o. q. cōsiderat exteriora opa. f-
ueritatē tamē ista iductio stat cū libertate uo-
lūtatis. nec ei ipugnat in aliquo. sed potius
ipugnat plenitudini amoris et uolūtatis. nō
eiz ita plene uult aliq. q. uult ex ditione.
sicut quādo uult absolute. sicut p. z. o. i. a. c. t. i. o.
ne mercū in mari. n. i. b. i. l. e. m. i. n. u. s. tamē saluat
ibi rō libertatis et uolūtatis. Unde talis me-
tus apud deū nō excusat a culpa. sicut apte
p. z. in negatione a Petro facta. et ppter ea nō
sequit. q. si possit a creatura iduci. q. possit
cogi. Nec ualet q. obicit de dispōne q. h. z.
fieri necessitas p iterationē. hoc eiz uex est
respectu uirtutis naturalis et actus qui deter-
minatur ad unā d. r. a. z. d. r. i. e. t. a. t. i. s. nō autē uex
est respectu uolūtatis que absoluta ē. et q. tū
est de se v. t. i. b. i. l. i. s. Preterea. Illud habet
locū in eo genere dispōis que ē eiusdē ge-
neris et pprietatis. ut ē dispō p. x. i. a. et m. o. t. a.
Sic autē non ē in p. p. o. s. i. t. o. ut ostēsum ē supra
Et sic patent obiecta.

Quinto querit de li. ar. in opatione
ad mouēs primū. s. ad ipm deum.
Et ē questio. Utrū li. ar. possit a
deo cogi. Et sic uidet. Luce xiiij. Exi
uias et sepes et opelle itrare ut impleat domus
mea. Si ergo in domū dei nō igit itrare
nisi p usuz li. ar. et dñs itrare opellit. uidetur
q. li. ar. cogit. Itz Johannis vi. Nemo
uenit ad me nisi pater traxerit illum. sed ad
xpz nō itur nisi p li. ar. actū. Si ergo li. ar. nō

uenit ad filiū nisi trahat a patre. et tractus ē
motus uiolētus. sicut dicit philo. **Libez ar.**
a deo uiolētatur et cogitur. **Item puer.**
xx. Sicut diuisiones aquarū ita cor regis in
manu domini quocūq; uoluerit inclinat illō
ergo si libez arbi. inclinat ad unam ptez cō
tradictionis q̄tūcūq; ad illā inclinetur. de
potest pfecte facere q̄ uelit oppositū. ergo
pōt cogere libez arbi. ad uolendū. **Item**
omnis creatura ē i pfecta obediētia respectu
creatoris. ergo si libez arbi. aliquid creatum
a deo ē. necesse ē ipm esse i pfecta obediētia
respectu dei. ergo si alicūa uirtus pōt a deo
pelli. pōt et uirtus liberi arbi. sed de
o alius
creaturis potest facere cōtra ppriā naturā.
ergo et de libero arbi. pōt facere cōtra ppriā
libertates. ergo potest ipm pcellere. **Item**
plus potest facere liberi arbi. diuinum super
humanū q̄s possit libez arbi. humanū super
aliquod brutū. sed homo pōt aliq̄ brutum
cogere ad aliq̄a opationez inferēdo sibi uio
lentiam. ergo multo fortius uirtus increata pōt
cogere uolūtaez nostrā. **Sed contra.**
Aug. sup Genesiz ad litterā. Taz non pōt
deus facere cōtra naturā quā bonas instituit.
q̄s nō pōt facere cōtra uolūtatē suā. si ergo
deus uolūtarie libertatē liberi arbitrii dedit.
ipossibile est eū de libero arbitrio facere con
tra inditam sibi libertatem. sed si ipz cogē
do. libertates eius faceret. ergo libez ar. cogi
a deo est ipossibile. **Item Aug. xix. de ci**
uitate dei. Illud est unicūq; rei naturale q̄
de ipsa facere disposuit omnipotētis uolū
tas. ergo si nullū naturale est uiolētū. nihil
q̄s facit deus ē uiolētū. si ergo ois coactio
est p uiolentiā. quicq̄ de libero arbitrio faci
at nullā pōt sibi inferre uiolentiā. ac p hoc
nulla coactio. **Item uolūtas hoc ipso libe**
re uult. quia cū uult. uult se uelle et seipz
mouet. sed ipossibile ē uolūtatē aliquid uelle
plene quin illud uelle sit a uolūtate seipsa
mouente. et quin uolūtas uelit se uelle. er
go ipossibile est libez arbi. cogi. nō solum
ab aliquo creato. uerum etiā nec a deo. **Item**
nihil aliud est dicere aliquē facere ali
quid ex coactione q̄s q̄ faciat illud inite. er
go libez arbi. uel uolūtatē cogi ad actū p
priū non ē aliud q̄s q̄ uolūtas aliq̄d uelit
iuita. sed si est inuita respectu aliorū. illud

non uult. ergo uolūtaez cogere nihil aliud
ē facere nisi facere uolūtatē sū et semel uelle
et nolle. si ergo duo cōtradictoria simul esse
non tantū est ipossibile creature. uerū etiā
creatrici essentie. patet. **Item tūc aliq̄**
uirtus cogitur quando ad oppositū sue incli
natiōis mouet. s; libez arbi. eo ipso q̄ libez
ita natum est inclinari ad unū oppositū.
sicut et ad reliquū. ergo libertas eius saluat
in inclinatione ad utrūq; oppositū. siue ad
hoc inclinetur siue ad illud. si ergo coactio
excludit libertatem et libertas non excludit
ad quodcūq; inclinetur. ergo ex nulla incli
natiōe cogi potest libertas arbi. sed non est
alius modus ipsum cogendi nisi inclinando
ipsum ad aliquod uolūtū. ergo ipossibili
le est ipsum cogi. nec p mouens creatū nec
p agens primū. **Responsio.** Ad p̄dicto
rum intelligentiā est notandum. q̄ cū queri
tur **Utrum libez ar.** possit cogi a deo et q̄
istud potest intell igi dupliciter. Aut ita q̄
intelligatur q̄ possit auferre libertates. et au
ferendo libertatē supinducere coactionez. et
hoc modo nulli dubium esse debet quin de
possit hoc facere quātū est de imensitate
sue potentie. Aliomodo ut intelligatur q̄
deus cogit libez arbitriū salua pprietate li
bertatis et eius natura. et hoc modo nō solū
est ipossibile. sed etiam non intelligibile.
p eo q̄ implicat in se duo contradictorie
opposita. ex hoc eiz q̄ libez ē. si aliq̄d uult
libere uult. et ex hoc q̄ uolūtarū est. si ali
quid uult. uolūtarie uult. et seipso uolente
uult. ex hoc autem q̄ cogitur si aliq̄d uult
seruiler uult. et si quid uult. iuite uult. et si
quid uult ab alio uult. quia uiolētū ē cū
principium est extra nihil conferēte uiz pas
so. ergo libez arbitriū cogi non est aliud q̄
actum libere arbitrii simul et semel ē libez
et seruilem. esse uolūtarū et uiolūtarū. esse a
se et non a se. si ergo ipossibile ē q̄ clau
dat intra se utrūq; prem cōtradictionis. non
tantū est ipossibile creature. uex etiā crea
trici essentie. quia illud posse non est posse.
sicut in primo libro ostensum est. Planus ē
q̄ libez arbitriū fm hunc modū intelligendi
adeo cogi est ipossibile. Unde concedēde
sunt rōnes ad hoc inducte. **Ad itelligen**
tiam rōnū ad ad oppositū adductarū

notandū est. q. differt dicere uolūtātē induci
 1 uolūtātē mutari 1 uolūtātē cogi. **T**ūc eim
 induci dicitur quādo aliq. p. sūasio fit q. dispo
 nitur ut ad aliq. appetit. ille inclinet. q. si uolō
 intrinseca sit. nōmē coactiōis fortit. q. uis nō
 sit uera coactio ut ostēsum est supra. **T**ūc
 autē uolūtās mutatur. q. ipsa uolētē unum
 potētī v. tute affectio imittitur ei ad v. trariū
 1 de nolente fit uolēs. ita q. una affectio ex
 pellitur 1 v. trā iducitur. sicut patz cū deus ex
 amatore tēporaliū facit tēporaliū v. tōrē. 1
 hec dicit eē qdā v. pulsio 1 tractio diuina cū uo
 lūtās ab ea re sepetur. cui p. amoris glutinū
 fortiter iūgebatur. **T**ūc autē uolūtās dicitur
 cogi. q. intelligitur ipaz iuitā aliquid uelle.
 1 ipugnātē actu uolūtatis v. liberatē. aliena
 v. tute mouētē 1 repugnātia manētē ad aliud
 uolēdo incliari. 1 hec duo opposita implicat
 sicut ostēsum ē. **U**olūtās ergo induci pōt ab
 agētē creato. **M**utari vō ab alio nō potest
 nisi ab agētē icreato. **C**ogi vō ab aliquo nō
 pōt. **E**t p. tanto dicit **Bernardus** q. libertas
 uolūtatis ē ita plena suo mō i creatura sicut
 in creatore. 1 q. in oibz repitū equaliter.
Noc eiz sicut supra explanatū fuit. itelligit
 q. tū ad coactiōis priuatiōez. **E**t p. hoc ma
 nifesta est nōsio ad auctoritates 1 rōnes. q.
 eiz dicitur in scriptura deū uolūtātē homis
 v. pellere 1 uolūtātē homis trahere 1 uolun
 tatē homis ad quodcuq. uoluerit inclinare. si
 aut ostendunt ille tres prime auctoritates.
Hoc eiz intelligitur nō quia uolūtātē cogit. s. q.
 quia uolūtātē creatā nō solum inducit sicut
 agēs creatū. uex etiaz imutat imittēdo affe
 ctiones uarias. in qua imittēdo nō ē coactio
 p. eo q. ita uoluntarie uolo illud quod deus
 imittit. sicut illud quod ex me ipso uolo.
 et si aliquid uolo. uolēs uolo nō iuitus. 1 ita
 in uolēdo ad nihil compellor. **A**d illō q.
 obicitur de pfecta obediētia creature. **D**icē
 dum q. ex hac rōne potius pōt v. cludi oppo
 situm q. ppositū. quia eim ibi ē obediētie
 pfectio 1 li. ar. respectu dei ad omne q. dē
 uoluerit. sic habet moueri sicut pila ad mo
 tum. **E**t ideo quicqd. de ipso uel v. tra ipm fa
 ciat. nō compellit nec uolētāt nec etiā alicui
 creature uolentiā inducit q. tū ad illā poten
 tiam obediētie. q. tū autē ad potētā spūa
 lis nature bene aliq. n. infert uolentiā i mira

culorum opatione. sed talis uolētā infertur
 uirtuti naturali nō uoluntati. quia v. natu
 ralis sic est determinata ad unū ut si trahat
 ad oppositū. hoc est p. uolētiam. **U**oluntas
 uero uertibilis est ad utrūq. oppositū sicut 1
 rota 1 pila habet uertibilitatē ad motum.
Ad illud q. obicitur. q. plus pōt liberū
 arbitriū diuinū sup. homiez uel humanū q.
 humanū. **R**. Dicendū q. uex est in his que
 possibile ē posse. **P**osse autē cogere brutū
 hoc est possibile. sed posse cogere libez ar.
 manēs libez hoc est inordinatiōis 1 ipotētie
 sicut prius ostēsum ē. **C**oactio eim nō sic
 repugnat nature brutali sicut repugnat liber
 tate arbitrii. 1 p. p. terea illa obiectio nō con
 cludit.

Exto 1 ultimo queritur de li.
 ar. in compatiōe ad corpus con
 iunctū. **E**t est questio. **U**trū
 p. p. terea ineptitudinē corporis li
 gari habeat q. tū ad usum. **E**t q. sic uidet.
Bernardus de li. ar. **I**nfantis 1 infantis q. dor
 mientibus nihil q. agant iputatur. sed hoc
 nō ē nisi quia carēt usu li. ar. 1 hoc nō est
 nisi p. p. terea impedimentū a pte corporis. ergo
R. **I**tem hoc ipm uidetur exēplo. **Q**uia
 vir sanctus 1 castus cui caritas est magna. fre
 quēter in somnis v. sentit op. carnis q. nullo
 mō faceret tēpore uigilie. ergo in somnis li
 gatur actus li. ar. sed hoc nō est nisi p. lassit
 tudinē 1 ineptitudinem ex pte corporis. ergo
R. **I**tem deficiēte priori deficit id quod
 posterius ē. si ergo ipeditur aliquis actus qui p.
 ābulus est ad usū li. ar. p. ineptitudinē corpo
 ris. necesse ē 1 usū liberi ar. ipediri. **E**t ad
 pambulū ad li. ar. ē opatio itelleci q. p. p. terea
 ineptitudinē corporis ipeditur. sicut patet in
 dormiētibz 1 i freneticis. **E**t philo. dicit q.
 corrūpitur quodā interi. corrupto. 1 hoc dō
 cet ipsa expientia. ergo **R**. **I**tem sicut hō
 lassatur in sentiēdo. ita etiā lassatur i cogitā
 do 1 i meditādo. sed q. corp. lassatur i sen
 tiendo. ideo idiget q. tē somni i quo ipedit
 ab opatiōibus sensui. ergo pari rōne necesse
 ē li. ar. p. p. terea lassitudinē corporis ab actu et
 usu p. p. terea ipediri. **S**ed 5. **T**ertio regū
 quarto refert hystoria q. dñs i sōnis appa
 ruit **Salomoni** 1 merito petitiōis quā fecit.
 dñs dedit ei sapiām multām nimis. si ergo

mereri aliquid apud deum et sapias suscipere hoc est usus liberi. ar. et rationis. uidetur quod propter lassitudinem et ineptitudinem corporis et quod in somnis liberum arbitrium ab actu suo non habeat impediri. **Item Grego.** super illud Job. **T**erribis me per somnia. loquens de nocturnis illusionibus. hec malignos spiritus agere superna dispensatio benigne permittit in electorum cordibus. ne ipse saltem a passionis primo somnus uacet. ergo contingit in somnis mereri. ergo propter ineptitudinem corporis liberum arbitrium non amittit usum proprium. **Item aia** quantum ad propriam operationem intellectus siue li. ar. nullius partis corporis est actus. nec illa operationem exercet per aliquod organum. ergo quantumcumque corporale organum uel ledatur uel fiat ineptum. li. ar. non perdet suum usum. **Item** quanto aia magis recolligitur ab exterioribus ad interiora tanto magis uiget operatio interior. sed cum ligatur organum sensui exteriorum recolligitur uires anime ab exterioribus ad interiora. ergo tunc magis debet uigere operatio interior. sed penes hanc attenditur liberi ar. usus. ergo quando corpus efficitur ad sentiendum ineptum. utpote per sonum li. ar. tunc debet habere potissime usum proprium. **Item** uidere futura hoc est rationis maxie eleuate. sed in somnis potissime fit reuelatio et uisio futurorum. ergo altissimus actus rationis uiget in somnis dum est ineptitudo ex parte corporis. pari ratione et usus li. ar. **Item** multo magis pendet ex corpore uis fantastica et imaginatiua quam rationalis uirtus et intellectus. ergo si propter ineptitudinem a parte corporis que quidem est in freneticis uel etiam in somnis non impeditur operatio fantastica. immo etiam uiget. uidetur quod non debeat impediri operatio intellectus. **Est** ergo questio cum operatio liberi arbitrii. uel etiam intellectus nullomodo pendeat ex corpore. unde est hoc quod impeditur et ligatur propter aliquam ineptitudinem factam contra corporale organum. **Et** itez. si impeditur cum minus pendeat ex corpore quam uirtus fantastica. unde hoc est quod magis perdit usum suum ratio in somnis quam fantasia uel imaginatiua. **Et** iterum. cum ratio quantum ad actum liberi arbitrii maxie sit potens et libera. unde est hoc quod propter ineptitudinem ex parte corporis facilius tollitur usus liberi arbitrii quam aliquis actus rationis.

In somnis enim aliquis homo habet rationales motus. et in furiosis similiter hoc uidetur. quod multa dicunt que non possunt dicere nisi rationem haberent cum ad interrogata respondent. In neutris tamen dicitur usus liberi arbitrii esse. omnia hec difficilem faciunt questionem. **R**espondeo. quod si ad hanc questionem facile sit respondere cum queritur. **U**trum liberum arbitrium ligetur per corporis ineptitudinem quantum ad usum. quantum ipsa experientia hoc plane docet et manifestat quod ligatur in paruulis et dormientibus et furiosis. **A**d illam tamen questionem que hanc subsequitur. uidelicet quare ligatur liberum arbitrium ex corporis ineptitudine cum non sit potentia alligata organo. ualde difficile est respondere et eius assignare causam. **I**ntelligendum tamen est. quod est quadruplex modus satisfaciendi huic questioni. **Q**uidam enim dicere uoluerunt quod usus rationis uel etiam liberi arbitrii impeditur et ligatur ex corporis ineptitudine propter anime conuersionem. **Q**uidam uero propter obsequium corporalis priuationem. **T**ertius hoc est modus dicendi. quod propter operationis rationis communicationem. **Q**uartus autem modus est propter corporis et anime unionem ad tertii constitutionem. **P**rimo propter conuersiones dixerunt aliqui animam impediri ab actu rationis existente ineptitudine ex parte corporis. **A**ut eiz est corpus ineptum ex aliqua lesione interiori. sicut est in furiosis et freneticis. et tunc anima cessat ab operatione intelligendi. propter hoc quod nimia compassione conuertitur ad corpus ratione nobilis organi lesi. **A**ut est ineptum ex imperfectioe que est in membris et organis sicut est in paruulis. et tunc anima adeo est intentata gubernationi corporis et rebus quas per sensus corporis percipit quod quasi obliuiscitur sui. et ideo ex nimia conuersione ad corpus suum que est organorum lesione siue ex imperfectioe. contingit usus rationis et liberum arbitrium impediri. **S**ed hic modus dicendi non plene satisfacit. **U**idemus enim quod uehemens dolor ex parte corporis in extremitatibus factus. rationis usum non impedit. et tamen anima illum dolorem multum refugit. **I**tez in somnis minus conuertitur ad corporalia quam in uigilia. si ergo conuersio que est in uigilia

usum rōnis nō tollit. **P**ari rōne uidet q. nec cōuersio que est in somnis cōtra regimē corporis. **E**t ideo est scōs modus uidelz q. li. ar. a pprio usu habet impediri ppter priuationem obsequii corporalis. **E**t si enim opatio intellectus non fiat p organū. nihilomin⁹ tam uirtutes sensitiue ipsi intellectui faciūt ali- quod obsequiū ad hoc q. exerceat suū actū.

Dupliciter eim obsequitur uis fantastica intellectui in actu intelligēdi. in hoc uidelz q. offert illa fantastica intellectui possibilia. sicut obiectū offert spēm oculo. **E**t in hoc etiā q. intellectus excitari habet ab inferiori q̄dū est uiuētus corpori. **I**deo quādo lesio ē ī inep- titudo ex pte organi potētie sensitiue et fit p turbatio fantasmatū. impeditur usus li. ar. ī intellectus ppter hoc q. aufertur ibi debituz obsequiū. sicut ocul⁹ meus pōt impediri ab actu uidēdi ppter obscuratiōē aliquā factā in re uisibili que habet mihi spēm afferre. ī uisus meū excitare. **S**ed iste mod⁹ dicendi adhuc nō plene satisficit. p eo q. nos uide- mus opatiōē intellectus impediri non facto impedimēto in ope inferioris vtutis sensitiue. utpote imaginatiōis ī fantasie. **E**t iterū cū intellectus ī memoria itelligibilis aliquas spe- cies in se habeat abstractas. quas in se ī pe- nes se cōseruat. quas aia secū trahit cū a cor- pore sepatur. uidetur q. omni obsequio fan- tasie ī fantasmatū circūscripto. intellectus usum habere debeat respectu eoz quoz hz in se habitū. **I** hoc plane falsuz ē. quia ita hō impedit in somnis a cōsideratiōe eoz q. no- uit. sicut ab inq̄sitiōe eoz que nō nouit. **E**t pptererea ē tertius modus dicendi. q. opatio li. ar. ī rōnis ex corporis ineptitudine habet impediri ppter quādam cōicatiōem opatio- nis. **C**ōicat aut quoddāmodo potētia itelle- ctui opatiōē suā corpori uiuētū cū cōicē ei esse. ī ex eis fiat unū p essentia. nō solū q̄tū aia est uegetabilis ī sensibilis. sed etiā iq̄tū rōnalis. **A**ia eim rōnalis adueniens corpori humano. sicut ex sua unione facit ipsuz esse animal ī aiatum ita facit eē hominem. ī ideo sicut aliquā opatiōē cōicat corpori inq̄tū facit uiuū ī inq̄tū facit animal. sic etiā ali- quā cōicat inq̄tū facit hominē. licet non omnino uniformiter. **D**ifferenti enim mō cōicat anima corpori opatiōes que respiciūt

potentiā uegetatiuā ī sensitiuā. ī opatiōes potentie intellectiue. **N**am opa sensitiue ī uegetatiue sic cōicantur corpori ut sint ī cor- pore ī p corpus. sint etiā in corpore ī non sine corpore. **N**on eis nutrit animā nisi me- diante organo corporeo. nec nutrit nisi q̄- diu est in corpore. **I**ntelligere autē sic cōi- cat aia corpori ut sic intelligat cum corpore aliquo modo coagente. ut tamē nō intelli- gat p corpus. sic intelligat etiā in corpore ut tamen etiā intelligat cum ē sepata a cor- pore. quia uero dum est in corpore. cōicat ei rōnalem opatiōē. ideo facta inordinatiōe ex pte corporis. habet illa opatio impediri.

Sed iste modus dicendi columniā hz in hoc q. dicit. q. opatio intellectus aliquo mō cōi- catur corpori cū non uideatur uey. **E**t philo- cōtradidere uidetur in xvi. aialium ubi dicit q. intellectus est ab extrinseco. ppter hoc q. nullo modo est imixtus corpori. **E**t hoc ipz dicit in tertio de anima. **E**t itez. ī si con- cedatur q. homo intelligat. nullo tamen mō cōceditur nec de toto corpore nec de pte q. intelligat. **U**nde uidetur q. hoc dicatur de toto cōiuncto rōne ptis. i. anime. sicut cū di- citur. homo est albus hoc dicitur solū ratiōe corporis. **E**t pptererea est quartus modus dicendi. q. scilz opatio anime in corpore im- pediri habz ppter corporis ineptitudinem. **E**t huius rō est unio aie ī corporis ad unius- tertii constitutionē. q̄ est unū p essentiam. ī cui debetur ppria opatio fm q. est unum.

Nec autē opatio non ē uiuere tantū. nec sen- tire siue mouere. sed rōcinari ī intelligere. ī ppter ipam unionē non tantum pendz aia ex corpore q̄tū ad actum sentiendi. sed etiā aliquo modo q̄tū ad actum intelli- gendi q̄dū est in corpore. sed lōgo aliter ī aliter. **N**am quātū ad actum uegetandi ī sentiendi. sic pendet ut nullo modo possit il- los exercere nisi in corpore. **N**on autem sic de actu intelligendi. sic etiā pendet ut illos actus exerceat p corpus ī p organum corpo- reum. **N**on sic est de actu intelligendi. ī ideo actum sentiendi dicitur cōicare anima corpo- ri. **U**nde non absurde omnino dicitur ocul⁹ uidet. **N**on sic autē dicitur de actu intelligen- di. **D**icitur autem anima sentire p corpus ī nō intelligere p corp⁹. quia cū duo concurrat

ad actum intelligendi et sentiendi, uidelicet scire
et iudicare. In sentiendo receptio spiritus est a
corpore, sed iudicium est a uirtute. sed in intel
ligendo utrumque est a uirtute intellectiva, uidelicet
ab intellectu possibili et agente. **¶** propterea
intellectus dicitur uis non alligata materie, et
operationes hanc potest habere cum sit sepa
ta a corpore. quod diu autem est cum corpore, non
omnino intelligitur propter corpus. Sicut enim
esse anime in corpore aliquo modo pendet ex
corpore quod non pendeat esse ipsius anime
in se, ideo ad hoc quod anima sit in corpore, ne
cesse est corpus debite complexionatum esse,
et ad illius complexionis corruptionem trahit
animas amplius non esse in corpore. sic quod
diu anima est in corpore, intelligere suum non
est sine corpore et sine aliqua dispositione ex parte
corporis, cuius actualitas concitatur actui intel
ligendi, sicut congrua dispositio correspondebat
existentie anime in corpore et perfectioni eiusdem.
Illa autem actualitas attenditur secundum id quod est
supremus in corpore, et quantum ad nobilissi
mos spiritus qui locum habent in nobilissimis
organis corporis, et quoniam cum aliquid
aufertur ab aliquo prius aufertur ab eo illud
quod est in eo excellentissimum. et cum aliqua
uirtus debilitatur prius aufertur ab ea sum
mus quod id quod est citra summum, hinc est quod
in lesione corporis id secundum quod corpus con
formabatur operationi intellectus prius tollitur
quod id secundum quod conformatur operationi sensi
tue, et ideo fumositates ascendentes ad ce
rebrum que perturbant spiritus in somnis ut
in pueris uel in freneticis, uel quecumque alia
lesio organorum in quibus resident spiritus sub
tilissimi et nobilissimi corporales, facilius im
pedit usum rationis quam imaginationis. Et sic
patet ratio quare impeditur ex ineptitudine
corporis usus rationis, et quare magis impe
ditur quod usus inferioris uirtutis. Ex hac ea
dem ratione colligitur quare magis impedi
tur ratio quantum ad usum liberi arbitrii quam quantum
ad alienos actus rationales, quos in somnis et
furiosis aliquando dinoscitur haberi. Actus
enim liberi arbitrii respicit potentiam ratio
nalem prout est in omnimoda et plena liberta
te. Liber enim arbitrii dicitur dominus po
tentie respectu actus, sicut supra determina
tum est. Et quoniam cum impeditur aliqua

uirtus operatiua, primo aufertur ei actus ille
qui ei inerat secundum suam plenitudinem. sicut
patet cum aliquis infirmatur in pede, facilius
ei aufertur potentia uelociter currere quam po
tentia ambulandi, siue facilius impeditur hic
actus quam ille. Sic et in proposito facilius et fre
quentius contingit auferri usum libertatis
quam quecumque actum potentie intelligendi.
¶ Concedende ergo sunt rationes ostendentes
quod liber arbitrii ex ineptitudine ex parte cor
poris habet impediri quantum ad suum usum, si
cut impeditur in infantibus et furiosis et dor
mientibus. **¶** Ad illud quod primo obicitur
in contrarium de petitione Salomonis que
fuit in somnis. Dicendum quod illud fuit aut
gratie specialis et preuilegi, non legis communis
quod in somnis potuit mereri et dignus fuit exau
diri. Aut certe hoc dicitur non quia deo dor
miendo placuerit, sed quia aut uigilando et
precogitando illud deo placuerit, et quod in uigi
lia placuerat, dominus per reuelationem mani
festare uoluit in somnis. Frequentius enim
in somnis quam in uigilia appareat et consueuit.
¶ Et per hoc patet responsio ad sequens verbum
Gregorii, quod enim dicit sanctos viros in som
nis mereri, hoc dictum est quia occasio super
ta per ea que patiuntur in somnis, postmodum
merentur in uigilia, sicut uir peccator deme
reri dicitur in pollutione nocturna quare sua pre
cogitatione prouocauit, uel de cuius recorda
tione postmodum delectatur. **¶** Ad illud quod
obicitur, quod anima secundum operationem intellectualem
non est actus alicuius partis corporis, iam per
responsio ex predictis. Quamuis enim non operetur
per organum corporale, nihilominus tamen ad
hoc quod anima operetur in corpore, necesse est
corpus secundum nobiles spiritus et nobiliora organa in
debita actualitate et dispositione esse, sic pri
us ostensum est. Et quoniam hec dispositio
tollitur per corporis ineptitudinem, ideo per con
sequens actus rationis et usus liberi arbitrii
impeditur. **¶** Ad illud quod obicitur, quod anima in
somnia reuocatur ad interiora. Dicendum
quod uerum est, sed non quantum ad omnes operatio
nes interiores, sed quantum ad operationes na
turales. Nam somnus est quies uirtutis anima
lium cum intensioe naturalium, et ideo non
sequitur quod usus rationis uel liberi arbitrii in
somnia intendatur cum hec potius continuantur

sub uiribus aialib' q's natur. lib'. **¶** Ad illud quod obicitur. q' in somnis aia uidet futura. Dicendū q' sicut determinatū ē supra distinctione vii. In somnis non ē p'uisio futurorū nisi uisitatio emittatur ab altissimo. sicut dicitur *Eccle. xliij.* Magis autē dominus uisitāt in somnis q's in uigilia in tenendo futura. tum ppter hoc q' aia in uigilia est dispa ad exteriora sensibilia comprehendēda. tum etiam quia dominus qui posuit tenebras latibulum suū ad sui ipsius occultationē. magis uult in somnis q's in uigilia reuelationes emittere. tum etiam quia in somnis magis agitur homo q's agat et in reuelatiōe diuina plus se habet hoc p modū suscipiētis q's agētis. tum etiā quia in somnis medium tenet homo inter mortuū et uiuentē. ita quoddā moto a uita huius mundi recedit. de q' dominus *Exodi. xliij.* dicit. *Nō uidebit me hō et uiuet.* Ex hoc enī nō pōt deduci q' usus liberi arbitrii sit in somnis q'sus ibi cōtingat reuelationes fieri. quoniā in somnis magis agitur aia q's agat. sed in usu liberi arbitrii magis agit q's agatur. **¶** Ad illud quod obicitur. q' uis fantastica nō impeditur in somnis. Dicendū q' et si uideatur fantasia magis in somnis q's in uigilia uigere. nihilominus tū aliquo modo impediri habet. Potentior ē enī homo in uigilia ad imaginandū omne quod uult q's in somnis. licz motus imaginatiue non ita appareat in uigilia ppter conuersionem anime ad exteriora. et in somnis mediū motus sentiātur ppter anime conuersionē. **¶** Et si obiciat q' non sic impeditur quoniā aliquo modo habeat usum suū fantasia. ergo non debet impediri potentia superior. iam patet responsio ex his que supra dicta sunt. Facilius eim aufertur omnis potentia in summo q's citra sumum. et p'erea in somnis plus quietantur uirtutes animales q's naturales. motus autē et decursus illorū fantasmatū naturalis est. et ideo non sic impeditur usus fantasie sicut usus potentie intellectiue. Ad questionē autē que sequitur plana est responsio ex his q' p'dicta sunt.

In parte ista sunt questiones. Et primo queritur de hoc q' dicit q' libertas arbitrii p peccatū ex

pte est p'dicta. in illo capio. Unde manifestus est. **¶** Hoc eim est cōtra Bernardū q' dicit in libro de libero arbitrii. Nec miseria amittit nec culpa minuitur. **¶** Item in eodē libro loquens de libero arbitrio sui omnino diminutionē uel defectiōem si patitur. et itez ipse ibidez dicit. Libertas arbitrii de ipso quo condita est statu aliquaten' nō mutatur. sed equaliter quātū in se est a celsis tenēs iheris possidetur. ergo male assignat. **¶** Dag' diuersos gradus libertatis. **¶** Item si libertas arbitrii pōt p peccatū diminui cū non sit iherita aliquādo poterit amitti. ergo si impossibile ē creaturā rōnalem absq' libertate arbitrii esse. impossibile ē ipm p peccatū diminui. **¶** Responsio. Ad hoc dicendū q' est loqui de libertate arbitrii. quātū ad esse et quātū ad bene esse. Si loquamur quātū ad esse. sic li. arbitrii nō pōt diminui p peccatū. Si autē loquamur quātū ad bene esse. sic excludit malū duplex uidelicet culpe et pene. et quātū ad hāc li. arbitrii pōt diminui. hec libertas p peccatū potest tolli. sicut in dānatis qui necessario subiecti sunt malo culpe et malo pene. Et p hoc patet obiecta cōtra hoc. quia pcedit de libertate intelligēdo quātū ad esse. **¶** Item queritur de hoc q' dicit. Est nāq' libertas arbitrii triplex. s. a necessitate. a culpa et a miseria. Uidetur q' ista diuisio sit supflua. Cū enim non sit nisi duplex malū. s. culpe et pene. uidetur q' non sit nisi duplex libertas. cū ergo libertas dicat creptionē ab aliquo malo. uidetur q' nō debeat ēē nisi duplex libertatis differētia. **¶** Item cū non sit tantū malum culpe et pene sed etiā temptatiōis. uidet p'dicta diuisio esse diminuta que omittit unā dīam que est libertas arbitrii a malo temptationis. **¶** Si tu dicas eam contineri sub libertate a miseria. Tunc ego quero. Quare si militet libertas a culpa nō cōtinetur sub libertate a miseria. **¶** Item cū Bernard' in libro de libero arbitrii diuidat libertatē li. arbitrii in libertatē arbitrii et consilii et complaciti. Queritur que sit inter has diuisiones dīa. et penes quid sumatur harū diuisionū mēbra. **¶** Respondēdum q' sicut ex pcedētib' colligi pōt arbitrii libertas et priuatiue dicitur et positiue. Priuatiue dicitur p compatiōē ad illō respectu cuius dicitur libertas ut a quo.

positiue p compatione ad illud respectu
dicitur libertas ut ad qd. Libertas autē op-
ponitur seruituti. Seruitus autē duplex est
videlicet seruitus coactionis et seruitus subie-
ctionis. Seruitus autē subiectionis potē esse
sub duplici dīa fm qd duplex ē maluz. scilicet
malum quod patimur et hoc ē maluz miserie
et in hoc attenditur libertas a miseria. et ma-
lum quod facimus et hoc ē malum culpe. et in
hoc attenditur tertia libertatis dīa. Et sic
patet qd libertas fm qd consideratur p com-
patione ad illud a quo libertas habet diuidi
in tres dīas que sunt libertas a necessitate et
a culpa et a miseria. Si autē consideretur li-
bertas p compatione ad illud ad quod. scilicet ad
actum in quē exit. hoc potest esse dupliciter
Aut put simpliciter consideratur respectu
actus uolendi ad finem relati qui dicitur usus
uel uti. et sic attenditur libertas cōsiliū. Aut
respectu actus uolendi quietatiui. qui quidē
dicitur actus fructiōis. et penes hunc attendit
libertas complaciti. et sic patet sufficientia
utriusqz diuisionis et diuersi modi fm quos
pōdite diuisiones habēt assignari. Possent
tamē ad unā cōem rōnem diuidendi reduci
sic. Est eim considerare libertatez arbitriū
q̄tum ad esse et q̄tum ad bene eē. Si q̄tū
ad esse. sic uocatur a **Magistro** libertas a co-
actione. et a **Bernardo** libertas arbi. ab uno
positiue. ab altero priuatiue. Si q̄tum ad
bene esse cū ad bene esse concurrat duplex
bonū. uidelicet bonuz rectificans et bonū dele-
ctans. siue bonū ordinans et bonum quietas.
et p oppositū excludatur duplex malū. uide-
licet malum deformans et malum affligens.
Sic ē duplex differentia quarū una sumitur
respectu boni dirigentis. et hec dicitur liber-
tas cōsiliū a **Bernardo**. et a **Magistro** liber-
tas a culpa. Alia uero sumitur ratiōe boni
quietantis. et hec a **Bernardo** uocatur liber-
tas complaciti. a **Magistro** libertas a miseria.
Item eiz ipm quod **Bernardus** noiat
positiue siue p compationem ad terminum
ad quē. **Magister** nominat priuatiue siue p
compatione ad terminum a quo. et sic patz
diuisionū sufficientia. patet etiam respōsio
ad obiecta. Preter enim malum culpe et pe-
ne est assignare tertiam differentia libertatis
arbi. que nō sumitur respectu mali. utpote

illa que attenditur quātum ad esse. et malum
temptationis quoddāmodo habet reduci ad
malum culpe. quoddāmodo ad maluz pene.
Ad malum culpe inquantū subintrat inten-
tū. et sic facit quartū membrum ab illis
tribus diuersum. Item queritur de hoc
qd dicit. Verū nobis magis placet ut illa
sit libertas arbitriū q̄ quis liber ē ad maluz
et illa qua quis liber est ad bonum. Doc. n.
est contra **Anselmum** qui dicit qd potestas
peccandi nec est libertas nec ps libertatis.

Item etiam uidetur esse contra rationez
quia unūquodqz debet denominari a suo op-
tino. et libertas que est ab omni miseria et
culpa. hec ē ab omni miseria. ergo libez ar.
debet denominari ab illa. Item si liberū
arbitriū dicitur non solum quia est in bonū.
sed quia etiam potest in malum. cū in beatis
non possit in malum. uidetur qd equiuoce di-
catur libertas arbi. in uiatoribus et i beatis.

Sed contra hoc est. quia compatio fm ma-
ius et minus est respectu solius uniuoci. si er-
go equiuoce diceretur libez arbitriū i beatis
et in nobis. non esset maior libertas i beatis
et in nobis qd est contra **Magistru** in littera
qui differenter gradus libertatis assignat.
Propter hoc ē questio **Utrū** libertas a coac-
tione et a culpa et a miseria dicantur equo-
ue uel uniuoce. et cui primo nomen libertatis
imponitur. **Rñsio**. Dicendū qd cū nomē
imponatur rei a ppriate que ē sui inherēs
insepabiliter et essentialiter. et libertas essen-
tialis libero arbitrio non sit libertas a culpa
uel a miseria. sed libertas a coactione. ab il-
la libez arbi. habet denominari. et quoniam
hec in creaturis quantū est de se inuiterens
est ad bonum et ad malū. ideo **Magister** de
hac intelligēs dicit in littera qd libertas a q̄
libez arbi. denominatur libez. non ē libertas
ad bonum tantū. sed etiam ad malum. nō qd
principaliter respiciat malum. sed quia ac
generali nominis significatione non deter-
minatur ad bonum. licz principaliter respiciat
bonum qz malum. et p hoc patet respōsio
ad primum obiectū. Ad illud uero quod
obiectū. qd nominatio debet fieri ab optio.
Dicendū qd illud dictum est de optimo. non
quocunqz. sed essentiali et insepabili. Ad

Distinctio.

illud qđ queritur *Utrū dicat libertas equo-
uel uniuoce.* Dicendū qđ nec sic nec sic, sed
fm quādam analogiā, que ppter cōuenien-
tiam cū uniuoco recipit compatiōē fm mā-
gis i minuz. ppter cōuenientia cum equoco
recipit quādam distinctiōē multiplicatis.
Analogum enim mediū tenet inter uniuocū
i equocū. Et sic patet que quesita sunt.

Distinctio xxvi.

Hec ē grā opans i coopās. *Supra egit Magr o libero ar.
siue de adiutorio homini opato
in se. In hac uero pte agit de
ipso compato ad auxiliū gratie.* Diuiditur
autem ista ps in duas ptes. In prima deter-
minat qđum possit libez arbi. cum gratia.
In scōa qđum possit circūscripta gratia, in-
fra distinctiōe xxviiij. Id uero inconuulisse
teneamus. *Prima ps habet duas.* In
prima determinat de adiutorio gratie opans
tis i coopantis collato libero arbitrio prout
illud adiutorii compatur ad libez arbitriū.
In scōa put compatur ad habitum gratuitū
i usum sibi debitum. ibi *Hic considerandū
est cum pdictum sit.* Prima ps habz duas.
In prima determinat quid sit, siue cuius effi-
catie sit illud adiutorium gratie quod li. ar.
supadditur. In scōa uero determinat qđuz
ad uoluntatē siue ad li. ar. ordinatur. ibi *p
sa eadem tñ quedam gratie dona puenit.*
Prima ps habet tres pticulas. In prima de-
terminat quid sit illud adiutorium li. ar. sup-
additū qđum ad actum siue effectum. In
scōa uero qđum ad subiectum. ibi *Uolun-
tatem ipsaz.* Aug. in libro. In tertia pō
qđum ad ipsuz donum gratuitum. ibi *Et
si diligenter intendas.* Similiter scōa
ps principalis tres habet ptes. In prima
determinat ueritatem. ibi *Ipā eadē quedaz
tamē.* In scōa uero remouet dubitatiō-
nem. ibi *Non ē tamē ignorandū.* In
tertia uero pte subiūgit uirtutis recapitulati-
onem. ibi *Illius eiz gratie recipiende.*
Harū aut ptiū subdiuisiones manifeste sunt
in littera.

In intelligentiam huius partis
supposita gratie entitate i ne-
cessitate. quia hoc infra queret
suo loco. Queritur hic de gra-
tie quidditate. hoc eiz inqrit. *Magr in lra.*
Et circa hoc queruntur sex. Primo que-
ritur *Utrum gratia sit aliquid circa accep-
tantem uel circa acceptatum.* Scōdo da-
to qđ gratia sit aliquid circa acceptatū. que-
ritur *Utrum sit donum increatum.* Ter-
tio *Utrum sit in genere substantie uel acci-
dentis.* Quarto queritur *Utrum sit in
genere accidentis corruptibilis uel incorrup-
tibilis.* Quinto queritur *Utrum primo
insit essentie anime aut potentis.* Sex-
to i ultimo queritur *Utrum insit ad modū
pfectionis tñ. aut etiam p modū motoris.*

Circa primum sic pceditur i of-
tenditur qđ gratia dei aliquid
ponat circa gratificatum. Di-
citur enim *Johannis primo.* De plenitudine
eius accepimus gratiam p gratia. si ergo
quod accepimus in nobis est. iduina gratia
in gratificatis siue acceptatis a deo habz et.
Item primo *Corin. xij.* Diuisiones gra-
tiarum sunt. dem autē spiritus diuidens sin-
gulis. put uult. hoc autem non esset nisi do-
num gratie in singulis aliquid poneret. ergo
Si tu dicis hoc esse dictum de gratia
gratis data. Arguitur a minori qđ si gratia
gratis data aliquid ponit in gratificato. mul-
tomagis gratia gratum faciens. que maioris
est efficacie i magis reddit ipsum gratifica-
tum deo acceptabilem. Item gratia gra-
tum faciente efficitur quis dignus superna
beatitudine. sed omnis dignitas aliquid po-
nit in eo in quo est. ergo dignitas retributi-
onis eterne aliquid ponit in eo qui dignus ē
hoc autem non est nisi gratia. ergo
Item culpa ex qua deus hominem odit i re-
pbat ponit aliquam deformitatem in eo qđ
re pbat. ergo pariratione gratia ob quas
deus aliquem diligit i approbat. aliquid po-
nit in eo qui acceptatur. Item constat ali-
quem qui non est gratus deo fieri gratum.
sed hoc non est ppter mutationem aliquas
factam ex pte dei acceptantis. ergo hoc est